

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
katedra pedagogiky

Diplomová práce

Historie a vývoj organizací zabývajících se aktivitami v přírodě na území České republiky

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.
Autor práce: Tomáš Hraběta
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: 7.

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.
31. března 2011

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce doc. Michalu Kaplánkovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a celkové metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	7
1. Cesta ke kořenům.....	9
1.1 Nejstarší období.....	9
1.2 Antika	10
1.3 Středověk.....	11
1.4 Renesance a osvícenství	12
1.4.1 F. Rabelais	13
1.4.2 Jan Amos Komenský.....	13
1.4.3 J. J. Rousseau	14
1.5 České země v 18. století a na počátku 19. století.....	14
2. Environmentální výchova.....	15
3. Skauting	17
3.1 Robert Baden – Powell a vznik skautingu.....	17
3.2 Antonín Benjamin Svojsík a příchod skauta na naše území	18
3.3 Principy skautské výchovy	19
3.4 Vývoj skauta v letech 1918 – 1938	21
3.5 Okupace Československa	22
3.6 Situace v českých zemích po válce	22
3.7 Krátká obnova v 60. letech.....	23
3.8 Demokracie a znovuzrození skautingu.....	24
3.9 Skauting dnes	25
4. Woodcraft	27
4.1 Vznik Woodcraftu a Ernest T. Seton	28
4.2 Woodcraft u nás.....	30
4.3 Období první světové války a první republika	31
4.4 Činnost v letech 1938 – 1945	31
4.5 Poválečné období a nástup totality	32

4.6 Rok 1968 a další vývoj	33
4.7 Sametová revoluce a nástup demokracie.....	34
4.8 Woodcraft a dnešek	34
5. Pionýr	35
5.1 Vznik Pionýra a jeho nástup u nás	36
5.2 Předkové Pionýra v Československu	37
5.3 Rozvoj Pionýra.....	38
5.4 Situace v roce 1968 a další vývoj.....	39
5.5 Novodobá historie Pionýra.....	40
6. Tělovýchovné spolky	41
6.1 Sokol.....	42
6.1.1 Okolnosti založení.....	43
6.1.2 Osobnost M. Tyrše	44
6.1.3 Další rozvoj Sokola do světové války	45
6.1.4 Období první světové války a první republiky.	46
6.1.5 Sokolství 1938 – 48.....	48
6.1.6 Období totality.....	49
6.1.7 Sokol a jeho poslání dnes	51
6.2 Orel.....	52
6.2.1 Vznik organizace.....	53
6.2.2 První republika	54
6.2.3 Orel v období okupace a krátké období svobody	55
6.2.4 Období dlouhé nesvobody.....	56
6.2.5 Třetí obnova Orla	57
6.2.6 Orel a jeho poslání dnes	58
6.3Dělnická tělovýchovná jednota.....	58
7. Turismus	60
7.1 Klub českých turistů.....	61
7.1.1 Vznik organizace a první léta KČT.....	61

7.1.2 Vývoj klubu do světové války.....	63
7.1.3 Světová válka a období první republiky.....	65
7.1.4 Druhá světová válka a o období krátké svobody.....	67
7.1.5 Vývoj po nástupu komunismu.....	68
7.1.6 Další léta sjednoceného turismu.....	69
7.1.7 Turistika v letech 1968 – 1989.....	71
7.1.8 Obnova Klubu Českých turistů.....	72
7.2 Jiné turistické spolky působící na našem území.....	74
7.2.1 Pohorská jednota Radhošť.....	75
7.3 Turistika a její význam dnes.....	76
8. Sporty	78
8.1 Cyklistika.....	78
8.1.1 Počátky cyklistiky a její rozvoj.....	79
8.1.2 Český svaz cyklistiky.....	80
8.2 Horolezectví.....	81
8.2.1 Počátky horolezectví u nás.....	81
8.2.2 Český horolezecký svaz.....	82
8.3 Lyžování.....	83
8.3.1 Český svaz lyžařů, jeho vznik a vývoj do konce druhé světové války	84
8.3.2 Poválečné období a vláda komunismu.....	85
8.3.3 Lyžování a Český svaz lyžařů dnes.....	86
Závěr	87
Seznam literatury	89
Internetové odkazy	91
Abstrakt	93
Abstrakt	94

Úvod

Výběr tématu mé diplomové práce byl pro mě stejně logickou záležitostí, jako spojení mé profese s koníčky z dětství. Aktivity v přírodě se pro mě staly nedílnou a velmi příjemnou součástí života. Vždyť co je hezčího, než pracovat v oblasti, která je již od mládí vašemu srdci drahá? Moje volba tedy byla víceméně jasná.

Ovšem možnosti provozování aktivit v přírodě jsou velmi rozmanité. Existuje mnoho různých náhledů a názorů na to jak, kde, pro koho a s čím pracovat v takovém prostředí. Při vytváření konkrétního tématu jsem si v hlavě promítal, co všechno z této oblasti znám a s čím jsem se již setkal a naopak co mi doposud uniká. Mnoho času jsem také strávil rozhovory na toto téma se svými kolegy a spolužáky. Nakonec jsem si položil otázku, kde má tento způsob trávení volného času vůbec své kořeny a kam směřuje? A kdo to byli ti lidé, kteří tyto organizace založili či je implementovali do našeho prostředí? To mě přivedlo až ke konkrétnímu tématu historie a vývoj organizací zabývajících se aktivitami v přírodě na území České republiky.

Hlavním cílem této diplomové práce je snaha o objasnění vzniku a vývoje organizací zabývajících se aktivitami v přírodě, nikoli aktivit v přírodě samotných. Dále bych chtěl poukázat na to, co všechno vedlo a zapříčinilo jejich vznik, respektive jejich vyčlenění z běžného, každodenního života až do oblasti volnočasové. Nic přeci nevzniklo bez příčiny a bez důvodu. Stejně tak i aktivity v přírodě mají své kořeny hluboko v dějinách lidstva, vždyť z přírody jsme vzešli. Vše je propojeno a nic se nedá oddělit, nic neexistuje samo o sobě. Proto se musíme podívat do historie nedávné a i do dob téměř prehistorických. Samotné kořeny aktivit v přírodě beze sporu nalezneme již v dávných společenstvích. Pomocí knih vydaných zájmovými spolky, tak i publikací vydaných na samém počátku novodobého mapování a prosazování pohybu v přirozeném prostředí, jsem sestavil chronologickou osu vývoje a představil nejdůležitější momenty a osobnosti pro vznik a vývoj vybraných organizací.

Při výběru organizací, kterými se v práci zabývám, hrálo roli několik aspektů. Především se daná organizace musela zabývat alespoň z části aktivitami v přírodě. Dalším aspektem pro výběr je časové působení, tj. že organizace existuje nejen jednu politickou či moderní vlnu, ale že zasahuje do volnočasového působení v přírodě v celém průběhu minulého století. Po krátkém představení kořenů a duchovních otců výchovy v přírodě se v mé práci budu věnovat šesti hlavním okruhům: Skautingu, Woodcraftu, Pionýru, Tělovýchovným spolkům, Turismu a vybraným sportům zaštiťovaným nějakou sdružující organizací. Skauting, Woodcraft a u nás později Pionýr, byly organizace, bez nichž si lze prvopočátky výchovy v přírodě jen těžko představit. V závislosti na politickém dění měly v minulých časech různě velké členské základny, ale vždy, ať legálně či nelegálně, bylo jejich stoupců opravdu mnoho a oslovovaly široké masy populace. Tělovýchovné spolky, jež jsou další kapitolou, jsou dozajista spojeny ve svých počátcích se vznikem našeho státu a jeho utvářením. Jde to vidět i na jejich činovnících, stejně tak i sympatizantech. Po celé minulé století se někdy úspěšně, jindy spíše sporadicky, podílely na utváření volného času svých stoupců, a to ať v přírodě nebo někde jinde. Další kapitolou je Turismus. Ten je pro nás, pro Čechy, něco velmi speciálního. Vždyť ještě dnes máme nejrozsáhlejší síť turistického značení na světě. Na začátku spojen s vlastenectvím, později s národní hrdostí a dnes poznáváním krás vlastní země. Vždy šlo především o pohyb na čerstvém vzduchu a kochání se naší krásnou přírodou. Do kapitoly Sporty jsem vybral tři opravdu nejmasověji a nejdéle provozované sporty, jež se po celou dobu svojí existence u nás těšily obrovskému zájmu, a dnes tomu není jinak.

Podoba těchto organizací, stejně tak, jako každá jiná oblast lidského konání, neměla přímočarou, jasnou osu a posloupnost vývoje. Ovlivňovaly je jak války, politické systémy, tak i geografické prostředí. Stejně, jako tyto aspekty měly vliv na samotný vývoj kultur, společenství i člověka samého, tak měly i nepopíratelný dopad na to, co člověk dělal ve svém „volnu“ či pro získání uznání nebo postavení. Toto dědictví našich předků si sebou neseme dodnes a předáme

je i dalším generacím. V práci je nabízen jeden z možných úhlů pohledu na problematiku vývoje organizací zabývajících se aktivitami v přírodě, kdy je ale potřeba zdůraznit, že stejně jako při jakémkoli jiném pohledu do minulosti musíme brát v potaz tehdejší dobový kontext – tj. podmínky, prostředí a možnosti společnosti.

Dále bych chtěl zdůraznit, že ač je toto mapování vývoje čistě teoretické, přesto vychází z praxe a zkušeností mnoha generací volnočasových pracovníků a nadšenců. Proto je dalším cílem nabídnout ucelení těchto zkušeností s přesahem do dnešní doby. Pevně věřím, že i současní pedagogové volného času se mohou poučit z vědomostí získaných našimi předchůdci – i když na nás občas mohou jejich metody působit lehce úsměvně.

1. Cesta ke kořenům

Abychom se dostali až do dnešní doby a dokázali pochopit některé skutečnosti současnosti, je třeba vydat se do minulosti, na cestu až k samotným kořenům. Pojdme se tedy v první části této práce podívat na stručný nástin historického vývoje. Nahlédneme i do „exotičtějších“ oblastí.

Aktivita v přírodě, jak je známe dnes, prošly dlouhým vývojem a jejich prazáklad je v samotném vývoji lidské společnosti. Lidé vzešli z přírody, kde byli nuceni osvojovat si nejrůznější manuální dovednosti. Daleko předtím, než se staly pouhou zábavou, byly nutností k tomu, aby člověk přežil. Zvláštní je, že postup se obrátil: zatím, co v přírodě se mláďata učí umění přežít právě skrze hru, dnes lidé svoji pradávnu zkušenost dokázat si zajistit dostatek potravy přenesli do „pouhé“ hry simulující snahu o přežití v divoké přírodě.

„Byl to právě tvůrčí prvek obsažený v aktivním chování člověka, který přeměnil sběračské a lovecké komunity v pastevecké a později v zemědělské. Čistě účelové pohybové činnosti směřující k obživě a uchování života se začaly měnit v určité soubory tělesných cvičení, které bychom mohli nazvat základním pohybovým fondem člověka.“¹

1.1 Nejstarší období

S postupem času se společnost měnila a zvyšující se technická náročnost života kladla důraz na vyšší fyzickou přípravu a to zvláště u chlapců, budoucích živitelů rodiny a ochránců kmene. S větší organizací společnosti se i příprava na život stala skupinovou záležitostí, objevily se tzv. iniciační zkoušky. Byly

¹ NEUMAN, J. a kol. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Str. 20. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-292-0.

často nesmírně obtížné, vyžadovalo se při nich prokázání statečnosti, samostatnosti, odloučení a někdy i schopnost potlačit bolest. Aby byla zkouška úspěšně splněna, musel se účastník velmi dlouho psychicky a hlavně fyzicky připravovat. Dnes můžeme tyto iniciační zkoušky pozorovat u posledních nativních kmenů v jižní Americe a v Oceánii, kde jsou pořád neodmyslitelnou součástí života a jasně oddělují dětství a dospělost.

Postoupíme-li v pátrání dále, vyjde najevo, že už od 4. tisíciletí př.n.l. vznikaly tělocvičné systémy v Číně, Egyptě, Indii i v Mezopotámii, které obsahovaly cvičení spojená s během, chůzí, skoky, hody, zápasem nebo jízdou na koních.²

1.2 Antika

Antika, kolébka dnešní vzdělanosti, zanechala v pohybových aktivitách, stejně tak jako i v mnoha jiných oborech, svůj nesmazatelný otisk. Jmenujme obzvláště tzv. princip kalokagathie (pojem, který vyjadřuje antické řecké přesvědčení, že krásné a dobré, krása a ctnost patří k sobě a mají mnoho společného). Pokud uděláme skok do 20. století, můžeme nalézt podobenství kalokagathie v Tyršově: „ve zdravém těle, zdravý duch“. Dalším přínosem byl příslovečný řecký smysl pro řád. V antickém pojetí je veškerá skutečnost založena na rozumovém světovém řádu – LOGOS. Ten nám umožňuje porozumět světu a správně se v něm orientovat. Přístup k logos ukazuje další paralelu mezi antickým světem a tím naším. Promítá se například do skautské výchovy důvěrou ve smysl vědeckého poznání, smyslem pro řád hodnoty a kázeň.³

Ale už z principu rozdělení tehdejšího Řecka na městské státy je zřejmé, že náhled na člověka, jeho tělo i duši, se stát od státu lišil. Například Spartanský

² Srov. NEUMAN, J. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Str. 21. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-292-0.

³ Srov. ZAJÍC, J. a kol. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák, 2001. ISBN 80-86109-73-9.

system se diametrálně odlišoval od výše uvedených myšlenek prosazovaných nejvíce v Athénách. Sparťané vyžadovali odolnost vůči únavě a vysokou výkonnost v běhu, házení, skocích a v překonávání překážek. Zápas byl další neodmyslitelnou součástí výchovy spartánských chlapců. Celá jejich průprava směřovala k jedinému cíli – výkonnosti v boji.

Celkově lze říci, že tehdejší společnost měla k pohybovým aktivitám v přírodě velmi kladný vztah. Jeden příklad odkazu moderní společnosti hovoří za vše – Olympijské hry. Pravděpodobně se nenajde člověk, kterému by tento pojem, po dlouhé odmlce obnovený na konci 19. století Pierem de Coubertinem, něco neříkal.

1.3 Středověk

*„Ve středověku patřila tělesná cvičení v přírodě k důležité součásti výchovy rytířů (z nich se vyvinuly i zárodky dnešních umělých překážek). Tzv. sedm rytířských ctností (jízda na koni, plavání, lukostřelba, zápas, šerm, lov, hra v šachy a veršování) bylo dále doplňováno vrháním kamenů, šplháním po žebříku, tyči, laně, během a skákáním.“*⁴ V období středověku měli různé společenské vrstvi odlišné kratochvíle. Zatím, co rytířské turnaje se týkaly především vyšších, šlechtických a zemanských, vrstev, ani „běžný“ lid, i přes svoji z dnešního pohledu nezáviděníhodnou sociální situaci, nepřišel zkrátka a i pro něj se našly radovánky v podobě lidových veselíc a svátků často spojených s některými „sportovními“ výkony. A například jízda na koni byla běžnou součástí i jejich života. Člověku tak blízké vlastnosti, jako je zápolení a předvádění se, se tak mohly plně projevit v jezdeckých, běžeckých či jiných disciplínách i na venkově, a leckde se tyto činnosti staly neodmyslitelnou částí života venkovanů.

⁴ NEUMAN, J. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Str. 22. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-292-0.

Z výše řečeného můžeme pozorovat, že historický vývoj aktivit v přírodě se nesoustředil pouze do „vyšších“ vrstev, nýbrž provází naši společnost ve všech oblastech.

1.4 Renesance a osvícenství

V této době se opět začal zvyšovat zájem o poznávání přírody. Návrat k myšlenkám vzešlých z antiky zažil tehdy nebývalý rozmach. Projevovalo se to v názorech filosofů, pedagogů a i ve vzniku nejrůznějších škol a hnutí. Nakonec se humanistická filosofie začala šířit i do běžného života. *„Renesancí obrodilo se lidstvo; pocítilo lásku k životu a touhu po přírodě. Století 16., 17., 18. je dobou obnovy školství a výchovy, je dobou smělých plánů, skvělých utopií, nadšených úmyslů na poli zanedbané výchovy. Tři mužové burcují evropské lidstvo k novému životu a zakládají novou školu: Rabelais, Komenský, Rousseau.“*⁵

Pojďme se nyní podívat blíže, jak tito tři muži burcovali lidstvo k onomu novému životu. Také nám dávají odkaz k náhledu na vztah společnosti k přírodě a její interakcí s naší společností. Dá se o jejich práci napsat mnoho stránek (což také bylo napsáno), ale my se podíváme na základní myšlenky týkající se námi sledovaného tématu.

⁵ SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*. Str. 15. Praha: Merkur, 1991. ISBN 80-7032-001-x.

1.4.1 F. Rabelais

Ve svém románu o Gargantuovi a Pantagruelovi Rabelais dává základní požadavky přirozené výchovy. Výchova by se měla odehrávat v přírodě, pro přírodu a ve shodě s ní. Jen co odpovídá přírodě je dobré, veškerá nepřirozenost je pramenem vši bídy a zla. S výchovou tělesnou se má rozvíjet zároveň i výchova duševní. Podle Rabelaise je tajemství veškeré vědy a morálky v návratu k přírodě. Jeho žáci si rozšiřovali svoje obzory návštěvami řemeslníků a sedláků, kde svázeli seno, štípali dříví nebo mlátili obilí.⁶

1.4.2 Jan Amos Komenský

Český pedagog a teolog Jan Amos Komenský přikládal ve svém výchovném systému velký význam přírodě jakožto naší nejpřirozenější učitelce. Pro zdravý rozvoj mládeže doporučoval hry a cvičení v přírodě, cestování a procházky. Dle Komenského se rozumný vychovatel má řídit přírodou, její nenuceností a přirozeností, spíše, nežli lámáním hlav dětem memorováním.⁷ Svými pedagogickými systémy a názory významně ovlivňoval další školský rozvoj a jeho odkaz je patrný ve výchově dodnes. A to nejen v naší zemi.

⁶ Srov. SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*. Str. 15,16. Praha: Merkur, 1991. ISBN 80-7032-001-x.

⁷ Srov. NEUMAN, J. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Str. 22. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-292-0.

1.4.3 J. J. Rousseau

„Hlavním pak hlasatelem přirozenosti ve výchově čili výchovného naturalismu byl v 18. století Rousseau. Jeho Emil jest evangeliem dětství a evangeliem přirozené výchovy, jak napsal Goethe. On budí porozumění pro zvláštnosti duše dětské a volá po návratu k přírodě.“⁸ Jeho hlavním odkazem je smysl pro přírodu a její důležitost pro lidský život. Věřil, že lidská přirozenost je zdravá, ale pak, působením společnosti, se pokazí. I když se jeho názory v některých směrech zdají být naivní, jsou zde i myšlenky platné dodnes.

1.5 České země v 18. století a na počátku 19. století

V 18. století prodělala společnost mnoho velkých změn. Kromě průmyslové revoluce, díky které se změnil poměr času stráveného v práci a mimo ní a v podstatě nově nastolená situace, jež umožnila dát vznik volnému času, to byly také politické změny, jež zásadně změnily dosavadní řád společnosti. Evropou se šířila myšlenka demokracie a tehdejší „zatuchlé“ monarchistické vlády se snažily vší silou udržet u moci. Trávení volného času provozováním nejrůznějších kratochvílí přestalo být výsadou šlechty a movitých, ale významně se rozšířilo do všech společenských vrstev. Lidé začali bažit po poznávání přírody doma i v exotických krajích, pociťovali touhu setkávat se s jedinci podobných názorů a smýšlení. Zakládáním nejrůznějších národních spolků se oživoval pojem vlastenectví a sounáležitosti. Vystávala také potřeba chránit přírodní a kulturní skvosty. Byla to nejen touha po úniku z rychle se měnící industriální společnosti, ale i národní hrdost a snaha o samostatný český stát, která motivovala dobrodruhy, nadšence a sportovce k zakládání organizací jako Sokol, Skaut nebo Woodcraft. Paradoxně to ale byla také velká technická vyspělost naší společnosti,

⁸ SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*. Str. 16. Praha: Merkur, 1991. ISBN 80-7032-001-x.

kteřá umožnila rychlé šíření myšlenek propagujících návrat k přírodě, tělu i duši. A právě tehdy byly položeny základy pro aktivity v přírodě a tělovýchovných cvičení vůbec v takové podobě, jež je nám známa dodnes.

Nyní, po nástinu historického vývoje vztahu společnosti k aktivitám v přírodě, se můžeme přesunout k další kapitole. Tento exkurz jsme provedli z důvodu představení možných faktorů, vedoucích lidstvo k tomu, aby v dnešní době vůbec mělo zájem o zakládání a udržování organizací zabývajících se spojením lidských aktivit s dary nabízejícími se přírodou. Pochopit proč je základní kámen k tomu, abychom popis historie organizací nebrali jen jako jednotlivé samostatné kapitoly, ale jako části souvislého celku, zapadajícího do pojmu „kultura lidské společnosti“.

2. Environmentální výchova

Trendem soudobé společnosti se stává opětovný návrat k přírodě. Vezměme si třeba i reklamy: nejcennějším zbožím v kosmetice jsou produkty obsahující značné množství vitamínů a pocházející zaručeně z čisté, nejlépe švédské či jiné, panenské, přírody. A co potravinářský průmysl? Vracejí se do „módy“ farmářské trhy a biopotraviny, ačkoli jsou minimálně o třetinu dražší, jak běžné produkty, se těší čím dál větší oblibě mezi spotřebiteli. Je pravda, že také probíhá značné množství diskuzí o exkluzivitě tohoto zboží, ale to bychom zacházeli až příliš do detailů, které se přímo netýkají našeho tématu.

Proč jsme se ale vůbec zmiňovali o současných trendech na obchodním trhu? Abychom zdůraznili a vysvětlili poptávku. Jak již bylo uvedeno hned v první větě této kapitoly, snahou současné společnosti je návrat k přírodě. Ať již v ekologickém, ekonomickém, často i politickém a medicínském, tak i ve výchovném měřítku. A právě poslední jmenované je pro naše téma

zásadní ve svém vlivu na vznik, podporu a růst organizací zabývajících se spojením lidské činnosti a našeho přirozeného prostředí se všemi krásami, které nabízí. S přírodou. Pojďme si tedy blíže vysvětlit v tomto oboru zásadní pojem environmentální výchovy.

„Pojem environmentální výchova nahrazuje v poslední době výraz ekologická výchova, který je zavádějící a vzbuzuje dojem, že jde v této výchově jen o vztahy v přírodě, maximálně o ekologii v širším smyslu – praktickou ochranu životního prostředí. To jsou jistě důležité složky, které do výchovy bezesporu patří, ale pojem environmentální chce být pojmem širším. Zabývá se mimo jiné i hodnotovou oblastí a tedy tím, čemu vznešeně říkáme smysl života. Zdůrazňuje estetiku, citovou výchovu a s ní spojené přímé prožívání skutečností kolem nás. A protože v ní jde o postoje a hodnoty zejména ve vztahu k přírodě, vnáší environmentální výchova do pedagogického procesu i novou filozofii, nabízí alternativu k převážně konzumnímu smyslu dosavadního života. Je realizována ve třech složkách:

Složka poznávací – souhrn poznatků, které jsou důležité k uvědomění si složitosti a propojenosti vztahů mezi lidskou činností a procesy v přírodě.

Složka postojová – vytváří emocionální vztah k životnímu prostředí, a také hodnotovou orientaci na etické a estetické prožitky.

Složka činnostní – odpovědné a šetrné jednání v každodenních situacích, též připravenost sám něco udělat.“⁹

A nyní se podíváme blíže na jednotlivé organizace, jež se zabývají právě environmentální výchovou. Pro lepší pochopení a ucelení náhledu a pro možnost vytvoření si celkové představy si popíšeme okolnosti jejich vzniku a dále se budeme věnovat mapování jejich dalšího vývoje a aktivit působení až do současnosti.

⁹ ZŠ Náchod [online]. 2009 [cit. 19.2.2010]. Nachod-zskom.cz/. Dostupné z WWW: <nachod-zskom.cz/index.php?nid=5530&lid=CZ&oid=852265>.

3. Skauting

Samotný výraz Skaut nám mnoho napovídá o zaměření organizace. „Skaut“ je totiž slovo, jež původně znamená „zvěd“ nebo „průzkumník“. Každopádně Skaut jako takový je mezinárodní organizací, jejíž cílem je výchova a sebevýchova jedinců všech věkových kategorií. Jeho členové se nazývají Skauti, u nás někdy také Junáci. Posláním tohoto hnutí je rozvíjet osobnosti svých svěřenců, jejich duchovní, mravní, intelektuální, sociální a tělesné schopnosti. Cílem je připravenost jedince plnit povinnosti k sobě samým, bližním, přírodě a celému lidskému společenství vůbec. Světový skaut zdůrazňuje také povinnosti vůči Bohu. V české junácké tradici byl však tento aspekt zatlačen do pozadí.

„Každý nemá to štěstí, aby měl krásnou tvář a dokonalou postavu! Ale duševně krásným – při pevné vůli – se může stát každý, bez ohledu na to, kde žije, z jaké je rodiny, jak vypadá, jaké má schopnosti a jak je starý! V čem spočívá duševní krása? V ušlechtilosti myslí, v dobrotě srdce, ve snášlivé povaze, zapálené pro pravdu a spravedlnost, pro čestné jednání všude a za všech okolností konání dobra. Ve vzorném každodenním životě.“¹⁰

3.1 Robert Baden – Powell a vznik skautingu

Žil v letech 1857 – 1941 a narodil se jako šestý syn v rodině profesora geometrie na Oxfordské univerzitě. Po absolvování Rose Hill School bylo Powellovi uděleno stipendium na Charterhouse School. Díky hlubokým lesům v okolí školy a jeho dobrodružné povaze tam získával své první zkušenosti se stopováním, lovem a kuchyňskou úpravou svých úlovků. Jelikož se jednalo o zakázanou činnost, která byla stíhána majiteli půdy, získával i první

¹⁰FOGLAR, J. *Pátý zápisník třinácti bobříků*. Str. 49. Mladá Boleslav: Šebek a Pospíšil, 1991. ISBN: 978-80-86286-53-3.

zkušenosti zvěda. Dosáhl všestranného vzdělání, kdy se vzdělával i ve hře na piáno a violu, stejně tak jako v kreslení.¹¹

Později nastoupil vojenskou službu, kde jako voják, a později dokonce i generál, získal ve výzvědné službě, zejména pak na vojenských výpravách v Afghánistánu, Indii a hlavně v Africe, značné praktické znalosti. Naučil se umění hledat cestu náročným terénem, stopovat, pozorovat a přitom sám nebyť pozorován, pohybovat se v neznámé krajině, skrývat se, nepozorovaně předávat zprávy. Díky svým bojovým zkušenostem, v nichž vyzkoušel své metody výcviku vojáků, přišel na myšlenku družinové výchovy, jež se mu v boji tak osvědčila. V roce 1907 zorganizoval první pokusný tábor s dvaceti chlapci na ostrově Brownsea. Tento počín je dnes považován za počátek skautského hnutí. V roce 1908 vydal příručku, kterou nazval *Scouting for boys*.¹²

3.2 Antonín Benjamin Svojsík a příchod skautingu na naše území

Antonín Benjamin Svojsík žil v letech 1876 – 1938. Narodil se jako druhý ze čtyř synů. Od mládí byl velmi pohybově nadaný, sportovní typ, proto nikoho nepřekvapovala jeho touha stát se učitelem tělocviku. Jeho život také doprovázela láska k hudbě a zpěvu. Rok 1910 byl pro jeho další životní směr zlomový. Dozvěděl se o novém typu výchovy mládeže, zaměřené na interakci s přírodou, uplatňovaný v Anglii. O rok později se také do Anglie vypravil, aby zde mohl

¹¹Srov. *Skautský svět* [online]. 2009 [cit. 28.3.2010]. Verejnost.skaut.cz. Dostupné z WWW: <verejnost.skaut.cz/cz/media/100-let-skautingu/robert-baden-powell-sef-svetoveho-skautskeho-hnuti/>.

¹²*Historie skautingu*. Str. 8-10. Tiskové a distribuční centrum, 1999. ISBN: 80-86109-27-5.

studovat používané metody in natura. Byl novým přístupem naprosto nadšen a po návratu pojal touhu o jejich přenesení a realizaci i v rodné zemi.¹³

A. B. Svojsík se o skautingu dotvěděl od ing. Meilbecka, který strávil skoro celý život v Anglii. Při jedné z jeho návštěv Čech r. 1911 vyprávěl Svojsíkovi o skautském hnutí a jeho líčení práce s tamní mládeží ho zaujalo natolik, že se sám ještě téhož roku vydal do Anglie. Už během její návštěvy byl natolik okouzlen skautingem že se rozhodl jej založit i u nás. Na zpáteční cestě se chtěl ještě přesvědčit jak toto hnutí funguje i v jiných zemích a tak zajel do Švédska, Belgie a Dánska a zpozoroval že výchova v přírodě, věc do té doby u nás neznámá, se osvědčuje i tam velmi dobře. Hned po prázdninách sestavil první skautský oddíl ze žáků žižkovské reálky a navštívil i některé vynikající muže, dr. Kramáře, Klofáče, Soukupa, prof. dr. Masaryka a Aloise Jiráska. Radil se s nimi o svých poznatcích o nových možnostech výchovy české mládeže. První skautská organizace vznikla ve formě Skautského odboru ve Svazu spolků a přátel pro tělesnou výchovu, protože Sokol junáctví nepřijal. Brzy měl však skautský odbor více členů než celý Svaz, a proto Svojsík založil na 15. června 1914 samostatný skautský spolek Junák - český skaut.

3.3 Principy skautské výchovy

Abychom správně pochopili záměry Svojsíka i jeho anglických předchůdců, je potřeba popsat si rozměry a principy skautské výchovy. Jedná se zejména o duchovní, mravní, citový, sociální, estetický, rozumový, ekologický a občanský rozměr.

¹³ Srov. *Základy Junáctví*. Praha: Merkur, 1991. ISBN 80-7032-001-x.

Duchovní rozměr napomáhá dětem a dospívajícím hledat duchovní řád světa a usiluje o vytváření hodnot, které přesahují jedince a předávají se z generace na generaci.

Mravní rozměr skautské výchovy systematicky podporuje pozitivní vztahy mezi lidmi i k přírodě. Usiluje o morální růst jedince a upevňování sociální pozice a spolupráci mezi lidmi navzájem.

Citová složka skautské výchovy rozvíjí vnitřní prožívání a city dětí a mládeže, jako podmínky rozvoje přátelství, pomoci a služby druhým.

Estetický rozměr podporuje poznání lidské kultury ve všech jejích formách, snaží se rozvíjet cit pro krásu a vlastní tvořivost jedince.

Sociální rozměr skautské výchovy se snaží vést děti a mládež ke kladným vztahům mezi lidmi i k hledání vlastní role a postavení ve společnosti.

Rozumová složka doplňuje školské vzdělání a výchovu, vede k poznávání přírody i světa v praktických činnostech.

Ekologický rozměr pomáhá hledat cesty k účinné ochraně přírody a zároveň k soužití s přírodou v oboustranné rovnováze.

Občanská složka výchovy připravuje děti pro život v rodině, v obci, v národě, státě i mezinárodních společenstvích.¹⁴

Jak je tedy patrné z výše uvedených řádků, Skaut a jeho výchova má mnoho rozměrů, nejenom pobyt a aktivity v přírodě. V každém období se ale jeho priority mírně měnily a přizpůsobovaly. V jeho počátcích byl zájem Skautů například více zaostřen také na vlastenectví, a to hlavně díky politickým změnám probíhajícím v Evropě a očekávané změně rozpoložení sil a moci na kontinentě. „*Když v chlapcích pěstujeme vlastenectví, musíme dávat pozor, aby to bylo*

¹⁴ Srov. Pedagogika, edice vudcovska zkouska s. 10

*vlastenectví prosté úzkého spojení, které končí u vlastní země a tak probouzí nedůvěřivost a nepřátelství k jiným. Naše vlastenectví by mělo být širší, vznešenější, uznávat spravedlivé, rozumné požadavky jiných, vést naši zemi k přátelství s jinými národy. Prvním krokem na cestě k tomuto cíli je podpora míru a dobré vůle uvnitř naší země. Dosáhneme toho tak, že budeme chlapce i děvčata vést, aby se tyto hodnoty staly nezbytnou součástí jejich života, aby na příště už nepociťovaly zášť jednoho města k druhému, jedna třída ke druhé třídě, jedna církev k jiné církvi, abychom pak mohli tuto dobrou vůli šířit za hranice mezi naše sousedy.*¹⁵

3.4 Vývoj skauta v letech 1918 – 1938

Zlatá éra českého skautingu nastala po vzniku Československé republiky. Vznik nové samostatné republiky byl pro obyvatele českých zemí naplněním mnoha set let tužeb o vlastním samostatném státě. Převládalo silné vlastenecké cítění, jež bylo na jedné straně charakterizováno odporem ke všemu „habsburskému“ a na straně druhé zdůrazňování slavné české historie.¹⁶

V roce 1919 se několik samostatných skautských organizací včetně Junáka spojilo do Svazu junáků-skautů RČS. Jeho starostou se stal J. Rössler-Ořovský, náčelníkem A. B. Svojsík a náčelnicí E. Milčicová. Tento Svaz se stal v roce 1922 jedním ze zakládajících členů světového chlapeckého skautského ústředí (později WOSM), dívky byly přijaty do Mezinárodní rady skautek (v roce 1928 se pak Československo stalo jedním ze zakládajících členů WAGGGS). Byla zde však také řada dalších skautských organizací, které do Svazu nevstoupily: samostatná

¹⁵ HANSEN, W. *Vlk, jenž nikdy nespí*. Str. 55. Praha: Junák - tiskové a distribuční centrum, 1994. ISBN: 80-901049-1-6.

¹⁶ *Srov. Junák: Myšlenkové základy skautingu*. Str. 15. Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-73-9.

zůstala např. druhá největší skautská organizace u nás, Skauti volnosti, která se hlásila k myšlenkám lesní moudrosti a socialismu, Spartakovi skauti práce (komunistický "rudý" skauting), ortodoxní "Baden-Powellští" BP-skauti, a samostatní zůstávali i Psohlavci, základ budoucí české Ligy lesní moudrosti (čeští Psohlavci byla první woodcraftská organizace na evropském kontinentě uznaná Setonem).¹⁷

3.5 Okupace Československa

Hitlerův vpád v roce 1938 byl konec nadějí nové republiky. Politická situace zajistila naši neschopnost se bránit, a tak ti, kteří se nechtěli vzdát, odešli do ciziny k spojeneckým armádám, nebo se stali členy domácího odboje.

Důsledek těchto událostí byl pro skauting zásadní. V roce 1940 byl zrušen. Celá řada Skautů se podílela na domácím i zahraničním odboji. Přes 600 z nich za to zaplatilo životem. Části členů se podařilo částečně pokračovat pod hlavičkou Klubu českých turistů nebo ve Foglarových čtenářských klubech Mladého hlasatele.¹⁸

3.6 Situace v českých zemích po válce

Po ukončení druhé světové války dochází takřka ihned k obnově českého skautingu - opět ve sjednocené organizaci Junák. Ve tříletém období poválečného

¹⁷ Srov. *Historie skautingu*. Str. 12-14. Tiskové a distribuční centrum, 1999. ISBN: 80-86109-27-5.

¹⁸ Srov. *Junák: Myšlenkové základy skautingu*. Str. 16-17. Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-73-9.

nadšení, které však bylo současně obdobím, kdy za podmínek okleštěné demokracie komunistická strana podporovaná Sověty začala bez velkého hluku uchvacovat moc ve státě. Junákovi se podařilo dosáhnout počtu čtvrt miliónu členů a ovlivnit tak nezanedbatelnou část československých dětí a mládeže. Nicméně již v této době začaly úspěšné pokusy KSČ o infiltraci Junáka svými lidmi, což umožnilo jeho snazší ovládnutí a likvidaci po únorovém komunistickém puči roku 1948. Tisíce Skautů bylo po těchto událostech postiženo, mnozí i těžkými žaláři. Někteří skauti odešli do exilu (nejznámější byl V. Fanderlik, předúnorový starosta Junáka), jiní se snažily působit v ilegálních či poloilegálních oddílech (v rámci jiných organizací).¹⁹

3.7 Krátká obnova v 60. letech

Vyjít z ilegality umožnil českým Skautům až vývoj v roce 1968, označovaný jako „události Pražského jara“, kdy díky nástupu reformního křídla v KSČ došlo k uvolňování poměrů ve státě a obnovení některých zakázaných organizací, mezi nimi i Junáka to opět pod vedením R. Plajnera. Avšak po okupaci republiky vojsky států Varšavské úmluvy byli v únoru 1970 do Ústřední rady *Junáka* v rozporu s jeho stanovami integrováni vybraní členové KSČ, a toto nelegitimní ústředí pak po letních prázdninách souhlasilo s rozhodnutím KSČ o převedení *Junáka* do Pionýrské organizace SSM, která měla opět příštích skoro dvacet let ideologicky zpracovávat československé děti a mládež. Většina skautských oddílů se postavila tomuto rozhodnutí na odpor, což mělo za následek konfiskaci veškerého majetku a praktický konec jejich existence. Český skauting se opět vrátil do ilegality a skauti se stali terčem perzekucí. „Pauza“ trvající půldruhého roku byla nicméně pro český skauting nesmírně důležitá, neboť umožnila předat

¹⁹ Srov. *Junák: Myšlenkové základy skautingu*. Str. 17. Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-73-9.

skautské ideály nové generaci dětí a vychovat novou generaci vůdců: to umožnilo zachování kontinuity hnutí a usnadnilo jeho obnovu po pádu komunismu.²⁰

3.8 Demokracie a znovuzrození skautingu

Sametová revoluce a následující zhroucení komunistického režimu znamenala pro náš stát konec čtyřiceti let nesvobody. Následující nástup demokracie byl dlouho očekávaným uvolněním, po kterém většina lidí toužila dlouhá desetiletí. To byla ta chvíle, kdy konečně mohly dlouho potlačované skupiny vystoupit z ilegality či poloilegality. To byla ta pravá chvíle na znovuzrození Skauta v Československu.

Již 2. prosince 1989 bylo v Praze v sále Městské knihovny vyhlášeno znovuoobnovení Junáka. Bylo předneseno sedmibodové prohlášení, které mělo určovat směr rozvoje. Některé jeho části měly význam hlavně pro tehdejší situaci, ale některé jsou platné dodnes:²¹

„Skautingu u nás nesmí bránit nic k tomu, abychom se stali plnoprávními členy světového skautského společenství, včetně přijetí všech principů. Hlásíme se k odkazu Baden-Powella, Setona i A. B. Svojsíka, vážíme si specifík českého skautingu, ale jsme si také vědomi nutnosti vychovávat dnešní děti a mladé lidi s využitím všeho, k čemu v oblasti dospěl pokrok i zkušenost, získaná v předchozích desetiletích.“²²

²⁰ Srov. *Historie skautingu*. Str. 37-41. Tiskové a distribuční centrum, 1999. ISBN: 80-86109-27-5.

²¹ Srov. *Junák: Myšlenkové základy skautingu*. Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-73-9.

²² *Junák: Myšlenkové základy skautingu*. Str. 19. Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-73-9.

Ještě před koncem listopadu 1989 byla otevřena v Praze Skautská informační kancelář, která měla velkou zásluhu na rychlém navázání zprerhaným vazeb. Také naši „exiloví“ Skauti se zapojili do znovuoobnovení hnutí u nás. Během prvního roku činnosti zvolily organizace do svých čel nové zástupce a Českoslovenští skauti byli opět přijati do celosvětových organizací (WAGGGS a WOSM). Plnohodnotné členství umožnilo účast na světových setkáních a opětovné zapojení se do činnosti v celosvětové perspektivě.²³

Rozdělením Československé republiky k půlnoci 31.12.1993 byly rozděleny i skautské organizace obou zemí. Nastaly tak některé technické problémy s členstvím ve světových organizacích. Ty byly ale brzy vyřešeny a běžní členové je téměř nepocítili a mohli dále pokračovat ve svém úsilí. Další období Skauta je ve znamení rozkvětu, mezinárodní spolupráce a mnoha možností, které předchůdci dnešních členů nikdy neměli.²⁴

3.9 Skauting dnes

„Skauting, to jsou dvě základní věci – dobrá parta a dobrá příležitost. Jednak skupina lidí, přátel, kamarádů – jednak příležitost žít život dynamicky a smysluplně. Skauting je celosvětově největší výchovné hnutí pro děti a mladé lidi. Umožňuje jim žít a dělat věci společně a staví před ně příležitosti, které jsou zároveň zábavou, hrou – a zároveň způsobem, jak poznávat nové věci.“²⁵

Za více, jak stoletou historií myšlenky skautingu se mnoho věcí změnilo. Téměř všechny části společenského života prošli proměnou. Politická situace,

²³ Srov. Junák: *Myšlenkové základy skautingu*. Str. 19. Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-73-9.

²⁴ Srov. *Historie skautingu*. Str. 42. Tiskové a distribuční centrum, 1999. ISBN: 80-86109-27-5.

²⁵ *Skautský svět* [online]. 2010 [cit. 28.03.2011]. [Verejnost.skaut.cz](http://verejnost.skaut.cz). Dostupné z WWW: [<verejnost.skaut.cz/cz/skauting/co-je-vlastne-skauting/>](http://verejnost.skaut.cz/cz/skauting/co-je-vlastne-skauting/).

technický pokrok, globalizace, to všechno nás ovlivnilo. I skauting ušel kus cesty od svého vzniku. Ale i přesto lze říci, že si zachovává svoji základní myšlenku – vychovávat děti a mládež v duchu spolupráce, pomoci, ale i umění postarat se sám o sebe a to vše v souladu s rovnováhou a přírodou.

„Bočným efektom informačnej revolúcie je však aj rastúca odprírodnenosť novej generácie. Deti sa stále viac pohybujú vo virtuálnej realite hier, zábavy a filmov, zavreté vo svojích izbách a ich priamy kontakt s prirodzeným svetom sa znižuje. Dnešné dievčatá a chlapcov potrebujeme viac ako kedykoľvek predtým vytiahnuť von, ponúknuť im romantiku táborových ohňov, ukázať im krásu a harmoniu krajiny, naučiť ich vážiť si cenu vody a jedla, pomôcť im vnímať hodnotu stvorenia a hľadať jeho zmysel.“²⁶

Nové životní situace přinesly i nové výzvy, a těm je třeba se přizpůsobovat. Hledat nové možnosti, jak se přiblížit moderní době a neupustit od základních myšlenek. Naučit se spojit staré s novým tak, aby vše zůstalo v rovnováze, to je výzva dnešní doby, které čelí i skautské hnutí.

„Ve skautingu si člověk sáhne na GPSku, foťák, učí se dělat reportáže, slaňovat skály, vařit i sjíždět vodu na raftech. Ale to není důležité. Důležité je, co se člověk učí mimochodem přitom – že má cenu se o něco snažit. Že má cenu se zapojit. Že má cenu spolupracovat. Že má cenu být součástí věcí, ne pozorovatelem.“²⁷

Je pravda, že možnosti se za dobu uplynulou od založení Skauta několikanásobně posunuly. Můžeme využít technických vymožeností, otevřených hranic, kdy jediným omezením v cestování jsou peníze, i dalších znalostí. Na druhou stranu, díky objevování sil přírody více „na vlastní pěst“, člověk měl možná intenzivnější pocit dobrodružnosti při trávení volného času aktivitami

²⁶ HRICA, P. a kol. *Průručka pro skautských vodcov*. Str. 31. Slovenský skaut, 2004. ISBN 80-89136-08-7.

²⁷ *Skautský svět* [online]. 2010 [cit. 28.03.2011]. Verejnost.skaut.cz. Dostupné z WWW: <verejnost.skaut.cz/cz/skauting/co-je-vlastne-skauting/>.

v přírodě. Dnes se neposouvají pouze hranice možností, ale také hranice požadavků. Nabídky a požadavky jdou často až do extrémů a je otázka, jak daleko se tyto hranice zvládnou ještě posunout. Vrcholem by mohl být snad už jen let na Měsíc. Na druhou stranu, právě díky této přesycenosti trhu a bohatosti nabídek, začíná být opět poptávka po jednoduchosti a „přirozenějšímu“ kontaktu s přírodou. Tento jev ale není problémem pouze skautingu, spíš naopak. Skaut se snaží stále zachovávat si svoje stanoviska a osnovy své „výuky“.

4. Woodcraft

Vedle Skautu jsou zde i další organizace zabývající se aktivitami v přírodě. Jednou z nich je právě i hnutí Woodcraft. Podívejme se tedy blíže na jeho historii.

„Woodcraftem rozumíme pobyt v lesích buď osamoceně, nebo v rámci družiny, kde - odloučení od ostatního světa lidí - jsme odkázáni na vlastní síly, důvtip i pohotovost. Cílem woodcraftu je změna celého způsobu života, odpoutaného od jeho pohodlného a neklidného stylu k prostému a poklidnému způsobu bytí, naplněnému rozvíjením sil, soběstačností i radostí ze života. Woodcraft stojí v protikladu ke konzumnímu pojetí života dnešní společnosti, jejímu úsilí o dosažení všech nejnovějších vymožeností technické civilizace i možností věcí, jež všemožným komfortem maximálně usnadňují každodenní život, což ve svých důsledcích vede ke ztrátě samostatnosti, invence a životní aktivity. V podmínkách osamělého pobytu v lesích, kdy nám nikdo nepřispěje na pomoc, kdy můžeme spoléhat jen sami na sebe, jsme nuceni bojovat o přežití. Musíme čelit přírodním silám našimi vlastními silami, jimiž jsou zejména odolnost vůči námaze, síla

našeho svalstva, vtipnost, odvaha, pohotovost, rychlost rozhodování a reagování apod.“²⁸

4.1 Vznik Woodcraftu a Ernest T. Seton

Vznik a vývoj Woodcraftu je bezprostředně spjat s osobou Ernesta Thompsona Setona. Jeho celý život s různorodými zkušenostmi a zvláštnostmi je nesmazatelně zapsán v myšlenkách tohoto hnutí. Již od mládí tíhnul k přírodě a jejím divokým obyvatelům. Zajímal se o život v přírodě a zvláště ho uchvátili severoameričtí indiáni. Na přání svého otce, jenž byl úspěšným obchodníkem, začal studovat malířství v Londýně na Královské akademii. E. T. Setona ale mnohem více, než malířství, zajímaly přírodovědné knihy v knihovně Britského muzea.²⁹

Po jeho onemocnění a návratu domů se začal mnohem intenzivněji věnovat zoologii a ornitologii. Při nekonečných toulkách přírodou, mnohdy i na celé týdny a na vlastní pěst, se v jeho hlavě začala rodit myšlenka na založení hnutí, jež by se zabývalo a přibližovalo tomu, co tak miloval. Jeho práce přírodovědce, stejně tak i malíře, nebyly nijak valné, ba naopak. Toto přání zavedlo roku 1893 Setona na americký západ, kde se nechal najmout na currumpawských pláních jako zabíječ vlků. Ozvala se ale jeho láska k divokým tvorům a k malování a jeho deník se začal plnit skicami a nákresey.³⁰

V tu dobu se začaly v Americe, ale i v dalších industriálních zemích, ozývat hlasy proti ztrátě přirozenosti člověka a prostředí, ve kterém žije. „*Ve shodě*

²⁸Woodcraft [online]. 2009 [cit. 21.04.2009]. Woodcraft.cz. Dostupné z WWW: <woodcraft.cz/index.php?right=infostudna_napsali&cl=wyrvalski_vychova&odd=woodcraft#ixzz0ddonal2r>.

²⁹ Srov. Woodcraft [online]. 2009 [cit.28.03.2010]. Woodcraft.cz. Dostupné z WWW: <woodcraft.cz/index.php?right=historie_cswoodcraft&lan=cs>.

³⁰ Srov. tamtéž

*s názory J. J. Rousseaua je nutno konstatovat, že mezi přírodou a civilizací existuje stálý rozpor. Obdobně uvažovali též američtí humanisti a přírodovědci, které naplňovalo zděšením tempo technického rozvoje koncem devatenáctého století. Soudili, že technika, zastupující člověka v mnohých činnostech, způsobila jeho morální, společenskou a biologickou degradaci. Podle jejich názoru přerůstá tempo civilizačních proměn adaptační možnosti člověka; proto povstane mezi nově narůstajícími společensko - technickými situacemi a psychickým, morálním a biologickým životem jedince konflikt, jehož důsledky bude obtížné předvídat. Aby bylo možné tomu zabránit, volali po výchově mladého pokolení uprostřed přírody.*³¹

Postupem času začal svoje povídky prezentovat v novinách a to mu konečně přineslo úspěch. V roce 1901 začal Seton v časopise Ladies Home Journal uveřejňovat seriál, jenž měl podpořit vznik hnutí Woodcraft. Jeho dílo *Dva divoši* začalo slavit úspěchy a mělo přímý vliv na uvádění hnutí v život. Na jeho základě vzniklo v dalších letech postupně 60 kmenů Woodcrafterských indiánů založených v roce 1902. Současně vznikal v Evropě skauting, a Seton věřil v koexistenci obou hnutí. Velmi brzo ale přišel na to, že to nebude možné. Powellova až vojenská kázeň a řád byly pro Setona nepřijatelné. Na počátku 20. let byl Seton na vrcholu svých životních psychických i fyzických sil a byla to bezpochyby síla jeho osobnosti a jeho osobní fluidum, které zajistily woodcrafterskému hnutí rozmach v USA, ale i v zahraničí, kde ve stejnou dobu začaly vznikat sesterské organizace.³²

³¹Woodcraft [online]. 2009 [cit.21.04.2010]. Woodcraft.cz. Dostupné z WWW: <woodcraft.cz/index.php?right=infostudna_napsali&cl=wyrvalski_vychova&odd=woodcraft#ixzz0ddonal2r>.

³²Srov. Woodcraft [online]. 2009 [cit.28.03.2010]. Woodcraft.cz. Dostupné z WWW: <woodcraft.cz/index.php?right=historie_cswoodcraft&lan=cs>.

4.2 Woodcraft u nás

Do českých zemí se dostává Woodcraft téměř současně se skautingem, který k nám přináší Svojsík. E. T. Seton je v tu dobu u nás již několik let znám jako autor povídek o přírodě a zvířatech. Nyní začíná být také známý jako tvůrce americké obdoby skautingu. Zájemci ovšem začínají pociťovat rozdíly mezi oběma hnutími. Mezi nimi je i středoškolský profesor Miloš Seifert, který zasvětil myšlenkám Woodcraftu celý svůj další život. Je považován za otce tohoto hnutí u nás. Na jaře roku 1912 zakládá v Berouně „kroužek přátel přírody“ a po získání některých děl Setona staví své dosavadní pokusy na pevný základ. Hnutí Woodcraft si své příznivce získávalo především svou láskou k přírodě a svým primitivním, volným přístupem. Ze zmíněného „kroužku přátel přírody“ vzniká v roce 1913 woodcraftreský kmen na našem území nazývajícím se *Děti Živěny*.³³

Kromě letního putování se spaním ve stanech téhož roku uspořádal první tábor vedený v duchu myšlenek E. T. Setona, kde podle *Svitku březové kůry* vyráběli nejrůznější indiánské nástroje a jiné reálie, ušili a postavili první tee-pee v Čechách. Dalším pedagogem, který propagoval toto hnutí, byl Jan Hořejší, pražský profesor, který v roce 1913 založil spolek Psohlavci.³⁴

Ve všech dobách existovaly různé varianty organizací propagujících myšlenky hnutí, někdy se sebou více či méně nesouhlasily, spolupracovaly nebo naopak se jedna od druhé distancovaly. Co ale bylo pro všechny tyto organizace společné, byla ideologie, ve kterou věřily, kterou se snažily rozšířit.

³³ Srov. *Sborník: Kniha o Woodcraftu*. Str. 52-53. Poland: Biblioteczka Walden, 1995.

³⁴ *Woodcraft* [online]. 2009 [cit.5.04.2010]. Woodcraft.cz. Dostupné z WWW: <woodcraft.cz/index.php?right=historie_cswoodcraft&lan=cs>.

4.3 Období první světové války a první republika

V období první světové války sice žádný zákaz na provozování Woodcrafterských organizací nebyl uplatněn, ale samotná válka si samozřejmě vybírala svou daň. Hlad, nedostatek oblečení a dalších věcí běžné potřeby společně s narukováním mnoha mužů a chlapců se projevilo v útlumu nejen myšlenky Woodcraftu, ale prakticky ve všech detailech života tehdejší společnosti.

Konec války a vznik samostatné Československé republiky přinesl vlnu optimismu do celé společnosti. Konečně získaná svoboda dodává lidem sílu pouštět se do nových věcí ale také pokračovat v započatých úkolech. Období mezi válkami znamenalo pro vyznavače Woodcraftu období hledání. Vznikalo nevídané množství různých odnoží a samostatných organizací. Myšlenkové proudy Seton versus Powell se stále častěji setkávaly v konfliktu. Mnoho malých organizací časem opět zaniklo nebo se naopak sloučilo. Postupně docházelo k přirozené selekci skupin. Miloš Seifert byl stále v čele československého snažení o prosazení a rozšíření Setonových myšlenek. Byl jeho velkým obdivovatelem a žákem, a to přes některé neshody, až do konce života. Navázání kontaktu s jeho vzorem bylo dalším hnacím motorem jeho snahy. Během období první republiky Seifert publikuje knihy o Woodcraftu. Jsou to buď překlady Setonových spisů, nebo Seifertova vlastní díla.³⁵

4.4 Činnost v letech 1938 - 1945

Na území Čech a Moravy vznikla LČSW Liga českých woodcrafterů, která byla evidována jako sportovní klub a fungovala legálně až do svého zrušení v roce 1944 a dále ilegálně až do roku 1945. Na Slovensku Liga nebyla

³⁵ PECHA, L. *Woodcraft*. Str. 35-41. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-353-3.

ustanovena, ale činnost byla obdobná jako v Čechách a na Moravě. Například v Bratislavě bylo aktivní Bratrstvo Bílého Bobra. Práce woodcrafterů ve válečném období spočívala zejména v práci na nových příručkách, překladu knih a přípravě na poválečné období. Ale řada woodcrafterů odešla do války, mnoho jich bylo odvezeno do koncentračních táborů a někteří se zapojili do boje proti okupantům v domácím odboji. V prosinci roku 1941 umírá po dlouhé nemoci zakladatel a duchovní vůdce českého Woodcraftu Miloš Seifert. Až do svých posledních dní pokračoval v překladech Setonových děl a sepisováním svých vlastních zkušeností. Bohužel umírá v zapomnění svých přátel, sám u své sestry v Bechyni.³⁶

4.5 Poválečné období a nástup totality

Poválečné období bylo ve znamení obnovy předválečného stavu, obnovení dřívějších organizací. Jsou pořádány letní a prázdninové tábory a získávány nové základny. Nebylo ale možné zavírat oči před tím, co nám tady válka zanechala. Například jeden z činitelů Woodcraftu P. Pittr, se snažil zachránit co nejvíce dětí, a to jak těch osiřelých z řad židovských, tak také dětí německých. Podařilo se mu to, co nikomu jinému. Dokázal posadit k jednomu stolu jak děti z koncentračního tábora, tak také děti vychované ve stylu německých Hitlerjungend.³⁷

„Po převzetí moci komunisty roku 1948 byla činnost LČSW nejprve silně omezena, poté donucena „dobrovolně se rozejít“ (roku 1951) jako jiné nekomunistické organizace, pracující s mládeží. Liga však nezaniká, šíří se dál formou hnutí, nejsilnější snad mezi trampskou veřejností.“³⁸ Bývalí členové

³⁶ Srov. Sborník: *Kniha o Woodcraftu*. Str. 64-65. Poland: Biblioteczka Walden, 1995.

³⁷ Srov. Sborník: *Kniha o Woodcraftu*. Str. 65. Poland: Biblioteczka Walden, 1995.

³⁸ Srov. Sborník: *Kniha o Woodcraftu*. Str. 65. Poland: Biblioteczka Walden, 1995.

se nadále schází pod hlavičkou různých turistických hnutí a snaží se svoji myšlenku udržet při životě. I přes poloilegalitu svého snažení, stále udržují kontakty mezi sebou, snaží se spolu komunikovat a spolupracovat.

4.6 Rok 1968 a další vývoj

Určité uvolnění a záblesk naděje zažívá Woodcraft v roce 1968. Po uvolnění politických poměrů pomýšlejí na znovuoobnovení své organizace a začínají s přípravami stanov a dalších činností. Po okupaci Československa ještě téhož roku se ale schválení Ligy lesní moudrosti oddaluje a nakonec jsou její reprezentanti donuceni přihlášku stáhnout, a stejně jako před 20 –ti lety, někteří woodcrafteri emigrují. V roce 1970, kdy situace podobným spolkům nebyla ani trochu nakloněna, se podařila velmi významná věc – v relativně vysokém nákladu vyšla *Kniha lesní moudrosti*, což byl přeložený výtah ze Setonových příruček. Z knihy čerpaly nejrůznější tramské organizace a skupiny působící pod hlavičkou některých povolených organizací. I když většina těchto skupin po čase zaniká, jeví se Setonovy myšlenky jako živé a nezapomenuté. Další léta se nesla v duchu ilegality a schovávání se pod hlavičkou nejrůznějších organizací, které byly povolené a měly myšlenkami blízko k Woodcraftu. Ani komunistické represe nedokázaly úplně potlačit aktivity příznivců lesní ligy a ti, i přes hrozbu persekuce a vyšetřování příslušníky StB, dále pokračují ve své činnosti, i když pouze v omezeném měřítku.³⁹

³⁹ Srov. *Sborník: Kniha o Woodcraftu*. Str. 65-67. Poland: Biblioteczka Walden, 1995.

4.7 Sametová revoluce a nástup demokracie

Události po listopadu 1989 umožnily opětovné obnovení legální woodcrafterské organizace. Hned počátkem prosince téhož roku je založen přípravný výbor a dne 2. června roku 1990 je slavnostně obnovena činnost Ligy lení moudrosti. Jsou navazovány kontakty se zahraničními organizacemi vyznávající Setonovu ideologii, organizují se první tábory a je také zahájena publikační činnost. Vzhledem k rozdělení Československa dochází v červnu roku 1993 i k rozdělení organizací na Ligu lesnej modrosti na Slovensku a na Ligu lesní moudrosti u nás. O početných akcích klubu informují časopisy *Bizoní vítr* a *Totemová deska*. V současné době neexistuje žádné ideové vedení ani pevně definovaný program organizace. Kmenům je zcela ponechána svoboda ve volbě zaměření a činnosti. Někteří tíhnou k indiánskému vzoru, jiní se více přiklání například k trempinku. Woodcrafterské myšlenky se ale projevují i v jiných organizacích, jako jsou například Junák či Skaut.⁴⁰ Dá se tedy říci, že konečně došlo k provázání skautské a Woodcrafterské myšlenky a následné činnosti.

4.8 Woodcraft a dnešek

V environmentálně založených spolcích jde hlavně o kontakt s přírodou, což pro Woodcraft a jeho organizace platí dvojnásobně. Přináší do dnešní doby možnost, jak se naučit být v těsném kontaktu s přírodou a přitom ji nezneužívat. Nesnaží se o rychlé a kusové přijímání určitých dovedností, ale jde o proces celoživotního vzdělávání. „*Program Woodcraftu nehlásá útěk do přírody*

⁴⁰ Srov. *Sborník: Kniha o Woodcraftu*. Str. 67-69. Poland: Biblioteczka Walden, 1995.

*ani nechce z lidí vychovávat Indiány nebo zálesáky, ale pracuje dlouhodobě na lidském charakteru.*⁴¹

*„Program Ligy lesní moudrosti poskytuje svým členům poutavou možnost celoživotně se vzdělávat. Naučit se plést ponožky a někomu je darovat, přečíst filosofickou knihu, zatančit lidový tanec, zaběhnout stovku pod 15 vteřin anebo pomáhat v domově důchodců však nepředstavuje soutěž, nýbrž ocenění něčí snahy.*⁴²

Hnutí Woodcraft se pravděpodobně nesmazatelně zapsalo do historie aktivit v přírodě. A je pravděpodobné, že s rostoucí ekologickou nejistotou bude získávat stále více svých příznivců a ochránců – aby i budoucí generace měly možnost poznávat krásu lesní moudrosti.

5. Pionýr

Pionýr. Kdo by tuto „věčnou“ organizaci neznal? Bohužel, i přes své dobré myšlenky, díky svému ideologickému zaměření z minulého režimu není ani dnes mezi „pamětníky“ příliš populární. Ve většině případů se setkáme se zděšeno-ironickou reakcí: „Pionýr? To ještě existuje?“ „Ano, vážení. Existuje...“

„Pionýr je demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých. Zabývá se osvětovou, výchovnou, vzdělávací, charitativní činností, obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a členů sdružení. Podporuje tvorbu a naplňování zejména sociálních, kulturních a sportovních programů především s ohledem na ochranu práv dětí a rozvíjení jejich zájmové činnosti. Hlásí se k „Úmluvě o právech dítěte“ a „Listině práv

⁴¹ Woodcraft [online]. 2009 [cit. 06.04.2009]. Woodcraft.cz. Dostupné z WWW: <woodcraft.cz/index.php?right=cojellm_main&lan=cs&sid=>.

⁴² tamtéž

a svobod“ a podílí se na naplňování jejich zásad. Podporuje českou státnost. Vede své členy k aktivnímu občanství a kladným morálním hodnotám. Umožňuje svým členům i dalším účastníkům svých aktivit uspokojovat jejich zájmy a potřeby prostřednictvím všestranné činnosti v různorodých, převážně dětských kolektivech při pravidelné celoroční činnosti, prázdninových a dalších volnočasových aktivitách, včetně mezinárodních. Nabídkou aktivního využití volného času dětí a mládeže pomáhá v boji proti kriminalitě, různým druhům závislostí a dalším sociálně patologickým jevům působícím na děti a mládež. Svou činnost zabezpečuje zejména prostřednictvím práce dobrovolných pracovníků, jimž zajišťuje servisní zázemí. Prostřednictvím systému přípravy zajišťuje odbornou způsobilost a vzdělání pro vedení kolektivů dětí a mládeže a pro odborné a speciální funkce ve všech oblastech činnosti sdružení. Podporuje a rozvíjí spolupráci s organizacemi a sdruženími dětí a mládeže v České republice a v zahraničí. Pro dosažení účelů sdružení může vykonávat zejména vydavatelskou a nakladatelskou činnost, grafické a kresličské práce, vyrábět hry a hračky, poskytovat ubytovací služby, agenturní činnost v oblasti kultury a umění, pořádat výstavy, veletrhy, přehlídky a obdobné akce, pořádat odborné kurzy, školení a jiné vzdělávací akce včetně lektorské činnosti, pořádat kulturní produkce, zábavy a provozovat zařízení sloužící k zábavě, organizovat sportovní a turistické akce.⁴³

5.1 Vznik Pionýra a jeho nástup u nás

První organizace mládeže na světě, mající ve svém názvu Pionýr, existovala v Sovětském svazu od roku 1919. Oficiálně byla sovětská Pionýrská organizace založena na V. sjezdu Ruského komunistického svazu mládeže dne 19.5.1922.

⁴³ *Statut a program Pionýra* [online]. [s.l.] : [s.n.], 27.11.2010 [cit. 03.01.2010]. Dostupné z WWW: <pionyr.cz/html/Statut_a_program_Pionyra_-_BROZURA.pdf>.

Tato organizace byla zcela podřízena KSSS a byla určena k vychovávání mládeže v duchu komunistické ideologie ke vstupu do Komsomolu (všesvazový leninský komunistický svaz mládeže) a posléze do KSSS.⁴⁴

Snahy o přizpůsobení Junáka, jenž byl již v „posledním tažení“ a pro stranu ideologicky nepoužitelný (postupně mu ještě klesal počet členů, až byl v roce 1951 rozpuštěn úplně), strana vzdala, a tak vyvstala potřeba založit organizaci novou. A tak na slučovací konferenci ČSM (Československého svazu mládeže) dne 24.4.1949, ironií osudu ve svátek patrona Skautů sv. Jiří, vznikl Pionýr (jako organizace). V tu dobu již existovalo 184 pionýrských skupin, hlavně na Slovensku, s necelými 10 000 členy.⁴⁵

„Program tehdejšího „Pionýra“ se skládal ze čtyř základních bodů. Z marx-leninských kroužků, z tzv. Mičurinských kroužků, kde se pěstoval „bourec morušový“, což byl tenkrát šlágr, dále existovaly „budovatelské kroužky“, spočívající v různých brigádách, a konečně se jako houby po dešti rodily „pěvecké agitky“, nejlépe vybavené harmonikou, které zpestřovaly odborové a stranické schůze dospělých (...) Potom nám vysvětlili některé zvyky sovětských Pionýrů. Rudý šátek představoval symbol prolité krve za věc dělnické třídy...“⁴⁶

5.2 Předkové Pionýra v Československu

U nás byl Pionýr oficiálně založen roku 1949. Již před tím ale existovaly „socialisticky orientované“ organizace pro mládež. V oficiálních dokumentech Pionýra jsou zmiňovány čtyři organizace, o nichž je uvedeno následující: *„Ale tradice sahají ještě dál - do počátku dětského hnutí u nás, kdy v období 1. republiky vznikaly organizace a instituce sociální ochrany jako sdružení*

⁴⁴Srov. SVATOŠ, Z. *Pionýrská encyklopedie*. Str. 32. Praha: Mladá fronta, 1978.

⁴⁵Srov. SVATOŠ, Z. *Pionýrská encyklopedie*. Str. 32. Praha: Mladá fronta, 1978.

⁴⁶ROTTENBOIN, O. *Skauti za ostatými dráty*. Str. 8. Praha: Ostříž, 1993.

dospělých, později také jako organizace zahrnující mládež a postupně i děti. Již tyto organizace se snažily vytvářet předpoklady pro smysluplný život, pochopit lidskou hodnotu každého (i dítěte) a doceňovat jeho postavení ve společnosti. Např. Dělnické tělovýchovné jednoty - zde bylo patrné spojení tělovýchovy s činností výchovnou a osvětovou (členové dětského věku tvořily třetinu členů), dále Spartakovi skauti, Skauti práce, Spartakovi skauti práce a Mladí průkopníci. Tyto organizace vycházely ze širokého myšlenkového základu, jehož nosné pilíře byly: myšlenka demokratismu, rovnosti lidí, příležitosti pro každého, myšlenka sociální spravedlnosti a solidarity, pomoci druhým, životní a pedagogický optimismus, pojetí dítěte jako aktivního subjektu.⁴⁷

5.3 Rozvoj Pionýra

„O převládajícím obsahu práce pionýrské práce na počátku 50. let svědčí rozbor směrnic pro činnost organizace. Např. pokyny pro její práci ve školách. Roku 1950 až 1951 uvedly celkem 43 úkolů nebo akcí každého měsíce, z nich podle převažujícího charakteru bylo: 39 procent úkolů v ideově politické výchově a jí odpovídající vnitřní práce organizace, jako byla příprava na slib, plnění pionýrských zásad, rozšiřování členské základny nebo internacionální výchova. 26 procent úkolů vyplývajících z vyučovacích a výchovných požadavků školy, např. podpora její činnosti, vytváření nového vztahu žáků a učitele nebo volba žádoucího povolání. 23 procent úkolů veřejně prospěšné činnosti počínaje podporou vlastního pionýrského či dětského kolektivu až po celou společnost.

⁴⁷ Pionyr [online]. 2010 [cit. 01.03.2010]. Pionyr.cz. Dostupné z WWW: <pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=html/do1990.html>.

*12 procent dalších úkolů, především v zájmové činnosti, jako byly zájmové kroužky, soutěže, zábavy nebo pobyt v přírodě.*⁴⁸

Jak je tedy z předešlých řádků zřejmé, Pionýr byla organizace zcela řízená komunistickou stranou a ideologií, kterou propagovala. Stejně, jako do jiných částí životů, strana zasahovala tedy i do výchovy dětí. Což je logické, každá ideologie se snaží o „vychovávání“ své budoucí generace, a tak si zajišťuje budoucí podporu, šíření a uchování.

5.4 Situace v roce 1968 a další vývoj

Krátkodobé uvolnění politické situace v roce 1968 mělo logicky vliv také na hnutí Pionýra. V Československém svazu mládeže, sdružujícím organizace zabývající se dětmi a dospívajícími, tedy i Pionýr, vznikl na základě společenské situace rozkol. Rozbroje v samotném centru organizace zapříčinily zánik tohoto svazu. Rozkol ale netrval dlouho. Potlačení jistého uvolnění ve společnosti dalo opět straně sílu pokračovat ve svých „zajetých“ kolejích.⁴⁹

Dobové ideologicky zaměřené publikace líčí změny takto: „*Vybudování jednotné celostátní organizace mládeže bylo dovršeno na ustanovující konferenci 9. – 11. listopadu 1970. Jak byla v ostrém třídním boji rozbita jednotná organizace dětí a mládeže, tak v ostrém ideově politickém boji probíhalo i úsilí o její znovuvybudování.*“⁵⁰ Tak vznikl Socialistický svaz mládeže. Komunistická strana si byla vědoma nutnosti určitých změn, ovšem vše jen v rámci toho, co sama schválila.

⁴⁸ ČMOLÍK, O. a kol. *Kapitoly z historie pionýrské organizace v Československu*. Str. 83-84. Praha: Mladá fronta, 1979.

⁴⁹ Srov. ČMOLÍK, O. a kol. *Kapitoly z historie pionýrské organizace v Československu*. Str. 154. Praha: Mladá fronta, 1979.

⁵⁰ ČMOLÍK, O. a kol. *Kapitoly z historie pionýrské organizace v Československu*. Str. 155. Praha: Mladá fronta, 1979.

Další léta pokračovala v podobném duchu. Pionýr se dál zabýval prací s dětmi a mládeží, pořádal tábory, výlety a akce všeho druhu. Vše, samozřejmě, pod dohledem strany.

5.5 Novodobá historie Pionýra

Polistopadové dění v roce 1989 mělo dopad na celý společenský systém v Československu. Zvláště pak na Pionýra, jenž byl organizací silně ovlivněnou komunistickou ideologií.

Rok 1990 se nesl ve znamení sestavování nových stanov a struktury organizace. Vedení organizace si bylo vědomo nutností okamžitých změn. Neváhalo a shodlo se na alespoň prozatímních nových stanovách. Snažilo se o vyčlenění ideových myšlenek komunismu a celkové úpravě s respektováním celospolečenských změn.⁵¹ Konečné stanovy byly schváleny 6. dubna 1991 na celostátní konferenci v Brně.⁵²

Největším a také nejtěžším úkolem se ale ukázalo vypořádání se s vlastní minulostí. Mnohým lidem byla tato organizace trnem v oku vzhledem k jejím úzkým vztahům s komunistickou ideologií. Na druhou stranu ale zase nesmíme přehlížet i některé zásluhy na výchově dětí a mládeže. A jak vidí sama tato organizace svoji minulost před rokem 1989?

„Minulost vnímáme s jejími klady a zápory. Rozhodně nebyla jen průzračně čistá a bezproblémová, stejně jako nebyla jen temná a zavrženíhodná. Byla často rozporná, odlišná v konkrétních projevech – podle míst a lidí skutky konajících.

⁵¹Srov. *Pionyr* [online]. 2010 [cit. 01.03.2010]. Pionyr.cz. Dostupné z WWW : <pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=historie/1990/90statut.html>.

⁵²Srov. *Pionyr* [online]. 2010 [cit. 01.03.2010]. Pionyr.cz. Dostupné z WWW: <pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=historie/1991/91statut.html>.

*Měli jsme prý možnost tiše odejít, kritikové říkají, že jsme ji nevyužili. Náš postup a přesvědčení bylo jiné. Tiše odchází pachatel, mizí někdo, kdo má důvod se stydět nebo o své minulosti nevědět.*⁵³

Z našeho pohledu dnes je velmi jednoduché odsoudit vykonané činy v minulém režimu. Dnes už víme, že ten režim jednou skončil a „dá se opět volně dýchat“. Ale na druhou stranu – v té době byl konec v nedohlednu. Heslo přečteno: „se Sovětským svazem na věčné časy“. Ne na pár let. Na věky. Není to omluva, je to pouze nabídnutý úhel pohledu, proč se tehdejší vedení Pionýra rozhodlo pokračovat za „jistých“ podmínek v činnosti organizace. Také je potřeba si uvědomit, že ne všechny děti a ne všichni pamětníci vzpomínají na tábory a oddíly ve zlém. A ne všichni pionýrští vedoucí byli pouze nástrojem v rukou vlády. Každopádně očištění jména je během na dlouhou trať i když se Pionýr rozběhl poměrně rychlým tempem a začal si opět budovat silné postavení na české scéně organizací zabývajících se prací s mládeží a aktivitami v přírodě.

6. Tělovýchovné spolky

Tělovýchova je jednou ze složek výchovy, jež nám při kvalitním vedení umožňuje zdokonalit základní pohybové dovednosti, zlepšuje fyzickou kondici a celkové zdraví jedince. Sekáváme se s ní již od raného věku v nejrůznějších zájmových organizacích, ale především ve školách, kde je součástí povinného vzdělávání. Během historie vznikaly nejrůznější tělovýchovné spolky, vyrůstající z různorodého prostředí. Osobnosti nejrozmanitějších názorů a zájmů zakládaly organizace, ať již z potřeby sdružovat se s jedinci podobného smýšlení, nebo jen z čistého sportovního nadšení. Tělovýchova má ve svých nejrůznějších podobách značný počet způsobů pojetí, stejně jako i samotného jejího

⁵³ *Pionyr* [online]. 2010 [cit. 01.03.2010]. Pionyr.cz. Dostupné z WWW: <pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=historie/1999/99ohlednuti.html>.

provozování. Důvodem pro zařazení tělovýchovných spolků do organizací zabývajících se aktivitami v přírodě byl fakt, že tyto spolky byly, hlavně ve svých začátcích, nadšenými propagátory aktivit, které bychom dnes nazvali „outdoorovými“ (tedy aktivity odehrávající se venku, v terénu, v přírodě). A ani dnes nezapomínají na činnosti a sporty provozované v přírodě. Snaží se navazovat nejen na svoji tradici, ale nebrání se ani novým trendům v této oblasti. V neposlední řadě to jsou také tábory pro děti, odborné kurzy v přírodě a další aktivity, které řadí tělovýchovné spolky do kategorie organizací, pro něž je důležitá i výchova v přírodě a respektu k ní.

6.1 Sokol

Sokol je jednou z největších organizací v historii i současnosti, zabývajících se u nás tělovýchovou. *„Činovníci, cvičitelé a trenéři sokolských tělocvičných jednot jsou nejen nositeli a organizátory sokolského tělovýchovného a sportovního programu, ale společně s ostatními členy vytvářejí společenské prostředí pro utváření mravního postoje sokolství, prostředí pro uchování sokolských idejí. Úvodní články Stanov ČOS uvádějí: Posláním ČOS je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů a vychovávat je k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti, k demokracii a humanismu, k osobní skromnosti a ukázněnosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa. (Čl. 2 odst. 2.1). Cílem činnosti ČOS je přispívat ke zvyšování duchovní, kulturní a fyzické úrovně naší demokratické společnosti prostřednictvím tělesné výchovy a sportu, výchovy k mravnosti, společenské a kulturní činnosti. (Čl. 2, odst. 2.3).“⁵⁴*

⁵⁴ Česká obec Sokolská [online]. 2007 [cit. 21.05.2010]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/idea-a-program-310A>.

6.1.1 Okolnosti založení

Okolnosti vzniku Sokola jsou neodmyslitelně spjaty s uvolněním poměrů v Rakousko-Uhersku, které následovalo po odvolání ministra Bacha. Byly zakládány nejrůznější kulturní vlastenecké spolky (jako Umělecká beseda, Hlahol či Svatobor). Nová doba si žádala nejen oživení národní kultury, ale i fyzickou zdatnost každého jedince. Což je důvod, proč se tehdy tolik dařilo různým tělocvičným ústavům. *„Pěstování soustavných cvičení tělesných bylo a jest vždy neklamným příznakem probudilosti a vzdělanosti národa. Pravdu toho nemohly nijak utlumiti pokrytecké a nedůstojné výroky, které tělocvik barbarstvím jmenovaly; dějiny lidstva nejvýmluvněji svědčí o ceně a hodnotě jeho. S povznešením a vzrůstem vědomí národního a s postupující vzdělaností rostla vždy i záliba v sebevědomém a vážném pěstění tělocviku, stavíc tak krásu v rovnováhu duševní, mravní hodnotu člověka se zdatností jeho tělesnou a naopak s poklesnutím vzdělanosti a duchu národního klesá i fyzická zdravost národa následkem zanedbávání všestranného, ušlechtilého vychovávání tělesného.“*⁵⁵

V této době oslovil Tyrš české cvičence Schmidtova ústavu a získal je pro založení českého tělocvičného spolku. Společně s Juliem Grégrem připravili znění stanov nově vzniklé Jednoty pražské a předložili je na c. k. místodržitelství v prosinci roku 1861. Po schválení stanov byla do Malypetrova ústavu v Panské ulici svolána 16. února roku 1862 (což je také datum založení Sokola) ustavující valná hromada. Přišlo na ni sedmdesát pět členů. Starostou byl zvolen Jindřich Fügner, místostarostou (později také náčelníkem) Miroslav Tyrš. Se Sokolem také sympatizovaly některé známé osobnosti, jako byl J. E. Purkyně, J. Neruda, J. Mánes, J. Barák a řada dalších. Hlavní heslo, které razil Tyrš, znělo „Tužme se!“, Barák navrhl pozdrav „Nazdar!“, Fügner tykání a oslovování „bratře“, Mánes namaloval první prapor a skicu prvních krojů (upravených později Ženíškem). Název Sokol se poprvé

⁵⁵ SCHEINER, J. *Dějiny Sokolstva v prvním jeho pětadvacetiletí*. Praha: Grégr, 1887.

uvádí ve stanovách z listopadu 1864 (dříve nemohl být zveřejněn z důvodů provokace úřadů, neboť byl převzat z názvu černo-horských revolucionářů).⁵⁶

6.1.2 Osobnost M. Tyrše

Tyrš nebyl zdaleka jen nadšeným propagátorem tělovýchovy a zakladatelem Sokola. Historikům je znám také jako velký vlastenec a jeden z tvůrců české občanské společnosti. O jeho významu svědčí i mnoho českých ulic, náměstí a sportovních stánků nesoucích jeho jméno. Paradoxem přitom je, že Tyrš byl vlastně český Němec.

Narodil se 17. září roku 1832 v Děčíně v německé rodině. Brzy ale osiřel a byl vychováván svými příbuznými na venkově. Jelikož byl mladý chlapec od narození slabý a neduživý, lékař mu doporučil navštívit tělocvičný ústav, který byl tehdy v Čechách ještě novinkou. Díky tomu se stalo, že již jako žák gymnázia Tyrš pravidelně navštěvoval Schmidtův tělocvičný ústav, kde tělesně ztužil a získal dobrou fyzickou kondici. Později také pravidelně navštěvoval Malypetrův ústav a posléze začal uvažovat o založení Sokola.

Bylo by ale příliš jednoduché spojovat Miroslava Tyrše jen se Sokolem nebo tělovýchovou. Jeho obecný rozhled a zájmy byly podstatně širší. Byl také nadšeným vyznavatelem umění. V roce 1860 se stal doktorem filosofie a působil jako estetik a teoretik umění. Dokonce byl od roku 1869 poslancem českého sněmu a v roce 1873 byl zvolen až do říšské rady.

Tyrše pracovní vypětí velmi nervově vyčerpalo, a proto hledal klid v Alpách zároveň i se svojí manželkou Renátou, dcerou zesnulého přítele Fügnera.

⁵⁶ Srov. *Česká obec Sokolská* [online]. 2007 [cit. 22.05.2010]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/prvni-roky-sokola-E2DD>.

Dne 8.8.1884 odešel z hostince, kde byl ubytován, a již se nevrátil. Jeho tělo bylo nalezeno až po dvou týdnech v horské říčce. Patrně šlo o nešťastnou náhodu.⁵⁷

6.1.3 Další rozvoj Sokola do světové války

Cvičení Sokolů bylo zahájeno v březnu roku 1862. Členů neustále přibývalo. J. Fügner následně dal podnět ke stavbě vlastní tělocvičny, na kterou věnoval základní finanční částku. Tato budova, která svému účelu slouží dodnes, byla postavena v novorenesančním stylu architektem V. I. Ullmannem na rohu ulic Žitná a Sokolská. Vznikla v rekordním čase – cvičení bylo zahájeno již v prosinci 1863. Od začátku se vedly mezi dvěma skupinami vedoucích činovníků diskuze o programu nového spolku. Skupina kolem Tyrše a Fügnera prosazovala hlavně náplň cvičební, další členové výboru v čele s Thurn-Taxisem propagovali spíše účast na veřejných slavnostech a společenských událostech. Program cvičení byl již tehdy značně progresivní – kromě cvičení prostných, pořadových a na nářadí se cvičenci věnovali také disciplínám úpolovým (hlavně šerm, vzpírání, zápas, vrh břemenem) a základům atletiky (běhy a skoky). Pokud to bylo možné, sportovalo se i venku. Jednoty pěstovaly plavání, veslování, bruslení, jezdeckví a pořádaly se četné výlety. Ty se v té době staly pro Sokoly typické. Ve svých krojích pořádaly časté výlety do přírody nejen v Praze ale i mimo ni.⁵⁸

Již v průběhu roku 1862 vznikaly další jednoty, a to v Brně, Čáslavi, Jaroměři, Jičíně, Kolíně, Kutné Hoře, Nové Pace, Přibrami a Turnově. K nim přibývaly každoročně další, a to nejen na území Čech a Moravy, ale i v zahraničí. Pro mnohé slovanské národy (Chorvatsko) znamenalo založení Sokola probuzení

⁵⁷ Srov. časopisu *Svět* (č. 9/07). Brno: Extra Publishing, 2007.

⁵⁸ Srov. *Česká obec Sokolská* [online]. 2007 [cit. 06.06.2010]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/rozvoj-sokola-do-r--1914-36E0>.

národního uvědomění a vlasteneckých snah. V roce 1865 dokonce založili naši krajané jednotu v USA.⁵⁹

Za zmínku určitě také stojí rok 1869. Tehdy vznikl Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, jehož hlavní cvičitelkou se stala Klemeňa Hanušová, starostkou Žofie Podlipná. Tento spolek měl sto deset členek a třicet dva žákyň, první veřejné cvičení se uskutečnilo v roce 1870. Dnes již tak známý všesokolský slet se poprvé uskutečnil v roce 1882. Už sám Tyrš měl snahy o založení vrcholného orgánu sokolských jednot žup, to se ale povedlo až v roce 1889, kdy byla ustanovena Česká obec sokolská (ČOS).⁶⁰

Další léta pokračovala ve znamení budování a rozšiřování obce. Pod vedením Tyršových nástupců se organizace snažila rozšiřovat členskou základnu a zajišťovat dostatečné zázemí pro své členy, což se jí poměrně dobře dařilo, a tak počet Sokolů a jejich příznivců stoupal. Pokračovala také práce na zlepšování stanov a ještě před první světovou válkou dosáhly ženy v Sokole zrovnoprávnění.

6.1.4 Období první světové války a první republiky

„Tyrš budoval Sokol jako neprůlomnou hráz proti všem nepřítelům národa. Jeho zaměřenost viděl v práci pro národ, v pokroku, slovanské vzájemnosti demokraticismu. Sokol se stal významnou platformou pro vlasteneckou angažovanost, což se projevovalo i v jeho formálním vystupování.“⁶¹ Výlety

⁵⁹Srov. Česká obec Sokolská [online]. 2007 [cit. 22.05.2010]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/prvni-roky-sokola-E2DD>.

⁶⁰ Srov. Česká obec Sokolská [online]. 2007 [cit. 06.06.2010]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/rozvoj-sokola-do-r--1914-36E0>.

⁶¹ HODAŇ, B. *Sokolství a současnost*. Str. 15. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80 – 244 -0716-7.

v krojích, účast na národních slavnostech, ale i při veřejných cvičeních, tam všude bylo vidět, jak se snaží svým postojem podpořit národní sebevědomí.

V období první světové války mnoho ze Sokolů zběhlo z rakousko – uherské armády a připojilo se k československým legiím na západní i východní frontě.⁶² Sokol financoval ze svých peněz domácí i zahraniční odboj, za což bylo mnoho činovníků organizace uvězněno. I přes své zrušení v roce 1915 Sokol nadále pokračoval ve své práci a podpoře odboje. A po konci války měl také nemalou část zásluh na vytvoření „Národní stráž“, jež se snažila zabránit chaosu a rabování v nově vznikající republice.⁶³

Svůj zlatý věk zažil Sokol právě v období první republiky. Tato etapa trvala pouhých dvacet let, byla jakousi odměnou za práci, kterou tato organizace prokázala za monarchie i za války. Sokol zaznamenal nebývalý rozvoj, jeho členská základna měla téměř milion lidí, což znamenalo, že každý patnáctý občan republiky byl členem Sokola. Rozvíjel se cvičební proces, konaly se akce nejrůznějšího druhu, vycházelo téměř na dvě desítky odborných časopisů jak pro dospělé, tak i pro mládež.⁶⁴ Sokol měl ve svých řadách také mnoho významných osobností, včetně prezidenta Masaryka a jeho pozdějšího nástupce E. Beneše. *„Sám Masaryk považoval tělocvik za prostředek k tělesnému mravnímu zdokonalení. Význam Sokolstva viděl ve výchově k poctivosti a čestnosti.“*⁶⁵

Program Sokola se vždy snažil být všestranný, přitažlivý pro všechny vrstvy a věkové kategorie. Kromě pravidelného cvičení pořádal různé soutěže, veřejná vystoupení, akademie, kulturní besedy, šibřinky, výlety, zájezdy do ciziny, tábory

⁶²Srov. *Sokolská župa plukovníka Švece* [online]. 2010 [cit. 25.04.2010].

Zupaplksvece.estranky.cz. Dostupné z WWW: <zupaplksvece.estranky.cz/stranka/strucna-historie-sokola>.

⁶³ Srov. CHLUMSKÝ, Martin. *Stručná historie Sokola v datech.* [online]. 26.04.2002, [cit. 25.11.2010] Dostupný z WWW:

<sokol.cz/sokol/index.php?action=zobrazdokument&typdok=2&iddok=1814>.

⁶⁴ Srov. *Česká obec Sokolská* [online]. 2007 [cit. 25.6.2010]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/zlaty-vek-sokola-D2B1>.

⁶⁵ HODAŇ, B. *Sokolství a současnost.* Str. 16. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80 – 244 -0716-7.

pro mládež, divadelní a loutková představení, hudební a pěvecké koncerty, přednášky a výstavy. Ti nejlepší cvičenci byli vysíláni i na zahraniční závody a na olympiády, odkud přiváželi cenné kovy. Vyvrcholením činnosti se staly všesokolské slety.⁶⁶ „Mezi nejslavnější slety patří jednoznačně X. slet v roce 1938, který se stal manifestací odhodlání desetitisíců mužů a žen, sokolů a sokolek, odvážně se postavit na obranu demokratického Československa. Do srdcí většiny národa se vryla skladba mužů a jejich prostná pod názvem ‚Přísaha republice‘.“⁶⁷

6.1.5 Sokolství 1938 – 48

Nacisté, kteří obsadili Československo, pochopitelně nebyli Sokolu nakloněni, ale až do roku 1941 nebyl oficiálně zakázán. Přesto byla jeho činnost pod neustálým dohledem protektorátních úřadů. Již na počátku roku 1939 byly okresními hejtmanskými rozesílány předpisy o zastavení vojenského výcviku v Sokole a odevzdání všech zbraní, které nezapadaly do skupin sportovních či trofejních kategorií. Rozpuštění organizace bylo pouze otázkou času, což si členové uvědomovali, a tak se alespoň snažili peníze, které byly v členské pokladně, proinvestovat na zakládání nových a renovaci stávajících staveb. Nadále se ale Sokol snažil pokračovat ve svých obvyklých činnostech. Po vypuknutí války v září 1939 došlo k zesílení perzekucí a bylo nařízeno vyloučit ze Sokola všechny Židy. Byl také vydán zákaz cvičení mladistvým do 18 let „ze zdravotních důvodů“. Byla silně omezena i činnost organizace, zákaz nošení kroje, odznaku, pořádání zábav, schůze, to vše bylo zakázáno. Dne 12. dubna 1941 vydal říšský protektor v Čechách a na Moravě předpis o pozastavení činnosti Sokola. Odůvodněním bylo podezření, pravda oprávněná,

⁶⁶ Srov. *Česká obec Sokolská* [online]. 2007 [cit. 25.6.2010]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/zlaty-vek-sokola-D2B1>.

⁶⁷ *Sokolská župa plukovníka Švece* [online]. 2010 [cit. 25.04.2010]. Zupaplksvece.estranky.cz. Dostupné z WWW: <zupaplksvece.estranky.cz/stranka/strucna-historie-sokola>.

z účasti členů na odboji. Následovalo zatýkání několika členů, z nichž někteří se již nevrátili živí, a došlo k persekuci majetku ve prospěch říše.⁶⁸

Po konci druhé světové války bylo třeba pokračovat v práci klubu, která byla díky ní přerušena. Zejména bylo třeba vyřešit majetkové poměry a vyměnit turistické značení v příhraničí z německého na české. Nákladnou a náročnou součástí obnovy byla i renovace objektů nejen těch poničených válkou, ale také i těch sešlých stářím díky přerušení jejich údržby. Do vedení organizací se postavili dřívější členové Sokola, včetně těch, kterým se podařilo přežít koncentrační tábory. Členská základna se začala obnovovat a zájemců o vstup do organizace neustále přibývalo.

6.1.6 Období totality

Komunistický převrat v roce 1948 znamenal konec nově nastartované etapy v historii Sokola. Stejně tak, jako v jiných organizacích, vznikaly i zde tzv. akční výbory, jež měly za úkol „očistu od reakčních živlů“. Lidé s nevyjasněnými pravomocemi i záměry se během několika měsíců v podstatě zmocnili vedení České obce sokolské. Velkou ranou pro celou organizaci a další uskupení podobného rázu bylo sjednocení tělesné výchovy. Presto, že ČOS byla organizací, pod kterou se měly ostatní sjednotit, nebyla to pro ni výhra. Prvorepublikové ideály se rozplývaly a ke slovu se dostávala výchova k budování socialistického státu.⁶⁹

Výsluní komunistických činitelů, jež se dostali do vedení ČOS, nemělo ale dlouhého trvání. Komunističtí předáci nakonec museli konstatovat: „*Metody*

⁶⁸ Srov. *TJ Sokol Libochovice* [online]. 2007 [cit. 21.1.2010]. Tjsokol-libochovice.cz. Dostupné z WWW: <tjsokol-libochovice.cz/index.php?sid=23>.

⁶⁹ Srov. *TJ Sokol Libochovice* [online]. 2007 [cit. 21.1.2010]. Tjsokol-libochovice.cz. Dostupné z WWW: <tjsokol-libochovice.cz/index.php?sid=24>.

a formy práce Jednotné tělovýchovné organizace Sokol nemohou zajistit na patriční úrovni plnění všech úkolů stanovených zákonem.⁷⁰ K tomuto rozhodnutí, po necelých čtyřech letech, dospělo předsednictvo ÚV KSČ. Největším problémem, který byl tehdejšímu Sokolu vytýkán, byla ztráta členské základny a přílišná byrokratizace. Z těchto a dalších důvodů byla sjednocená tělesná výchova dána na starosti nově vzniklého Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS). Tato organizace měla za úkol lepší využívání sovětských vzorů, odstranění nedostatků ve výchově vlastních činovníků a lepší a efektivnější politickovýchovnou práci.⁷¹

„Sokol stál od počátku v hlubokém rozporu s komunistickou ideologií, neboť zosobňoval principy komunistické ideologie tak vzdálené jako tradice, řád a hluboká vnitřní demokracie. Komunisté však potřebovali jeho organizační strukturu, aby jej přetvořili k obrazu svému. Nezávislý Sokol přestal fakticky existovat již po únoru 1948. V následujících měsících komunisté vnutili sokolské organizaci svou představu o uspořádání a fungování tělovýchovy. Ze Sokola udělali komunistický tělovýchovný spolek, který neměl s jeho původním myšlenkovým obsahem nic společného. Forma provozování tělocviku, včetně hromadných tělocvičných vystoupení, však zůstala v podstatě zachována, což budilo mylné zdání kontinuity se sokolským hnutím. Ze Sokola se stala organizace uspokojující pouze touhu svých členů po pohybu. Někdejší výchovu k mravnosti a ctnostem, kterou Sokolové kdysi zavedli na místo „zpátečnického“ náboženství, nebylo již pro komunisty natolik těžké překroutit a nahradit komunistickou ideologií.“⁷²

Světélko naděje svitlo oddaným Sokolům v roce 1968. Uvolnění politických represí dalo signál k obnově zrušených a transformovaných organizací. Ale zásah cizích vojsk a následné období normalizace tomuto snažení zabránilo. Na dalších

⁷⁰ KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 32. Praha: Olymp, 1988.

⁷¹ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 31-34. Praha: Olymp, 1988.

⁷² *TJ Sokol Libochovice* [online]. 2007 [cit. 21.1.2010]. Tjsokol-libochovice.cz. Dostupné z WWW: <tjsokol-libochovice.cz/index.php?sid=24>.

mnoho let se tak uzavřela možnost svobodně provozovat činnosti Sokola v jeho původním duchu.

6.1.7 Sokol a jeho poslání dnes

Na podzim roku 1989, tedy v době, kdy situace v Evropě naznačovala možné změny, bývalí členové Sokola se začali znovu scházet. Mimo jiné se také nacvičovalo na slet v roce 1990 v Paříži, jež plánovali zahraniční sokolové. Sokol byl tedy po převratu v listopadu 1989 připraven, a rychle obnovil svoji činnost. Důležitou součástí obnovy organizace bylo také získání majetku, který byl zabaven, zpět do vlastnictví. Bylo třeba získat zázemí jak pro samotné cvičení, tak i pro administrativní činnost. Sokol navázal na svoji historii, ale vzhledem k době, která uplynula, bylo třeba změnit a „zmodernizovat“ i některé způsoby fungování klubu, samotného cvičení i způsobu provozování ostatních aktivit.⁷³

„Tělocvičný proces v Sokole prošel velkou proměnou, protože vývoj v oblasti tělovýchovy stále pokračuje. Dřívější sokolské cvičení je dnes koncipováno jako všeobecná průprava pro děti a kondiční pro dospělé, v mnohém má ale ještě modernější ráz. Byla pozměněna forma i obsah, což si získává stále nové příznivce. Objevují se například různá cvičení při hudbě: aerobic, kalanetika, rokenrol, pořádají se soutěže ve všestranném víceboji pro děti i dospělé, turistické akce a soutěže, cvičení a výlety pro seniory atd. Přibývají také nové sporty, kterých odbor sportu ČOS eviduje již kolem osmdesáti. Pokračuje se ve výchovném procesu i v kulturních činnostech. Dále se rozvíjí tradice

⁷³Srov. *Česká obec Sokolská* [online]. 2007 [cit. 23.11.2001]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/obnova-po-roce-1989-AD30>.

*všesokolských sletů, přesto ČOS i župy pořádají i řadu jiných větších akcí, kterých se účastní závodníci i ze vzdálených jednot a žup.*⁷⁴

*A jak dnes vidí Sokol sám sebe? „Sokol v uplynulých letech prokázal, že má své pevné místo v konkurenčním prostředí zájmových občanských sdružení organizujících zájemce o nejrůznější tělovýchovné a sportovní činnosti. Programem Sokola je vzájemně provázaný soubor sportovních, pohybových, kulturních a společenských aktivit, které se uskutečňují v tělocvičných jednotách.*⁷⁵

Sokol je organizace zabývající se širokým spektrem možností tělovýchovy a kulturní výchovy. A co má tedy společného s aktivitami v přírodě? Byl to právě on, kdo mezi prvními do českých zemí přivedl turistiku a organizované výlety do přírody. Stál u rozvoje mnoha sportů provozovaných v přírodě a byl jejich nadšeným propagátorem. A i v dnešní době na tuto část svého působení nezapomíná. Snaží se ukázat nejen mladé generaci, že aktivní trávení volného času neznamena v jeho pojetí jen tělocvičnu, ale také hory, skály, vodu, les...

6.2 Orel

Určitou variantou k sokolskému hnutí, které se v určité době prezentovalo jako laicistické (s odstupem od církve a náboženství) byla tělovýchovná organizace Orel, která se rozvíjela v katolickém prostředí.

Duchovní podstata Orla se chápe dnes takto: *„Činnost Orla je založena na křesťanských hodnotách. To se projevuje především při každodenní činnosti*

⁷⁴ Česká obec Sokolská [online]. 2007 [cit. 23.11.2001]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/obnova-po-roce-1989-AD30>.

⁷⁵ Česká obec Sokolská [online]. 2007 [cit. 20.09.2001]. Sokol-cos.cz. Dostupné z WWW: <sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/cinnosti-5B47>.

*v našich župách a jednotách. Nejde nám o nábor nebo agitaci, spíše se snažíme ukázat, co znamená žít podle křesťanských hodnot v každodenním životě, ve sportu.*⁷⁶

Kromě činnosti na kulturním poli, se věnuje Orel sportovnímu vyžití svých členů v nejrůznějších variantách, a kde je lépe provozovat aktivní činnost nežli venku, v přírodě, v nejpřirozenějším prostředí ze kterého člověk vzešel a dnes na něj zapomíná?

6.2.1 Vznik organizace

*„Na přelomu století vzniká v Čechách silné odborové hnutí katolického lidu, vyvolané vydáním encykliky „Rerum novarum“ z r. 1881 papeže Lva XIII. Byla založena politická strana křesťansko sociální v Litomyšli r. 1899, proti agresivitě spolků protikatolicky zaměřených zakládány spolky katolické: Jednoty katolických tovaryšů, spolky katolického dělnictva a Svatojosefské jednoty.*⁷⁷

Stejně tak, jako v jiných organizacích, se i v Sokole projevovalo protikatolické myšlení. To vedlo ke snahám vytvořit samostatné tělocvičné hnutí pro katolickou mládež. Jako první byl vytvořen tělocvičný odbor při Jednotě katolických tovaryšů v Praze roku 1896. Po podobných pokusech lokálního významu bylo v roce 1909 při Patronátu mládeže na Malé Straně v Praze ustanoveno pro celou Prahu a okolí volné sdružení „Křesťansko sociální Sokol“, jenž bohužel, po necelém roce, zanikl. Snahy o vytvoření celistvé organizace byly odměněny až v roce 1911. Toto datum se považuje za založení Orla v Praze. Ustanovení takovéto organizace nezůstalo bez odezvy. V novinách „dštily oheň a síru

⁷⁶ Orel [online]. 2009 [cit. 16.4.2010]. Orel.cz. Dostupné z WWW: <orel.cz/profil/duchovno.html>.

⁷⁷ Orel [online]. 2009 [cit. 16.4.2010]. Orel.cz. Dostupné z WWW: <orel.cz/profil/historie_2.html>.

na rozpínavé pražské klerikály a na orlí hnízdo na Vyšehradě“, což odpovídalo náladě v tehdejší společnosti plné zvrátů, novátorství a znovupozvednutí národního cítění a odpor k monarchii a všemu, co s ní souviselo.

Útoky tisku ale jen povzbudily další nadšence z řad církve a po vzoru prvního pražského Orla byly zakládány další jednoty v okolí Prahy, a nejen tam. Propagátoři myšlenky Orla se rozjížděli do všech koutů země a snažili se rozšířit župní síť. Ale již před těmito „výjezdy z Prahy“ byly ve velkých městech po celé zemi snahy o založení podobných organizací, které se během první poloviny dvacátých let více či méně identifikovaly s myšlenkami Orla a sjednotily se.⁷⁸

6.2.2 První republika

Konec války a vznik československé republiky znamenal pro Orla signál k navázání na práci započatou před rokem 1914. Již ale v roce 1917 na III. říšské konferenci Orla řekl jeho starosta Jan Šrámek: *„Orel byl vyvolán živelným, spontánním hnutím katolického lidu jako nutná složka osvětové práce a je tedy naprostou nutností i pro náš velký kulturní rozvoj a zápas v našem národě, k němuž se protivníci přes naše varovné hlasy chystají a usilují už dnes. Musí býti proto obnoven! I proti nejprudším názorům protikatolického boje, jež by přišly, třeba býti připraven, i také zvláště tehdy, kdyby se uskutečnil společný náš národní ideál státní samostatnosti české, kdy sami bychom stáli proti českému pokrokářství, stálému to podněcovateli protikatolického kulturního boje. Přestavbu organizace budeme řešit až po válce, až dá Bůh, zase budou všichni doma a až vyjasní se velké doby poválečné. Nemáme dnes ani právo*

⁷⁸ *Orel* [online]. 2009 [cit. 16.4.2010]. Orel.cz. Dostupné z WWW: <orel.cz/profil/historie_2.html>.

*co měnit bez těch, co jsou na frontách a neznáme ještě poměrů, jaké nastanou po válce a jakých oprav a změn budou vyžadovat nové okolnosti a poměry.*⁷⁹

Po válce skutečně nastaly změny, a tak činovníci Orla začali jednat. Začal opět vycházet měsíčník *Orel*, byly navrženy a schváleny nové stanovy, ale hlavním počinem té doby, bylo rozšíření svého působení i na Slovensko. Jediným pomocníkem Orla byla strana lidová, jinak se setkával s nelibostí a ani vztahy se Sokolem se nelepšily. Orel ale přesto posiloval a získával na členské základně.⁸⁰

6.2.3 Orel v období okupace a krátké období svobody

Již na konci třicátých let začaly snahy o zavedení branné výchovy do koncepce Orla ve spolupráci se Svazem československých důstojníků. V roce 1932 jako první tělovýchovná jednota tuto výchovu zavedla do svého programu. Byl vypracován systém odznaků zdatnosti, jenž měl podpořit toto snažení.⁸¹

Po odtržení příhraničních částí republiky na základě Mnichovské dohody, přišel Orel o mnoho svých jednot a členů. Přesto pokračoval ve své práci. Po nástupu protektorátu Orel nebyl hned zrušen, ale musel rozpustit svoje branné oddíly a odevzdat zbraně. Ke zrušení jednoty došlo nejprve na Moravě, v roce 1941. O rok později také v Čechách. Díky protifašistickým činnostem, do kterých byli členové Orla zapojeni, byli vystaveni represím a mnoho jich také zahynulo. Po válce, souběžně s osvobozením krajů, i jednoty začaly obnovovat svoji činnost. V roce 1946 byl Orel opět úředně povolen. Již krátce po obnovení svobody započaly snahy o sjednocení tělovýchovných spolků, jimž musel Orel odolávat. Snažil se o přiblížení lidem, o lepší pochopení ze strany veřejnosti toho,

⁷⁹ *Měsíčník Orel*. Str. 18. Roč. 38, č. 7-8. 1999.

⁸⁰ Srov. *Měsíčník Orel*. Str. 9. Roč. 38, č. 12. 1999.

⁸¹ Srov. *Měsíčník Orel*. Str. 9. Roč. 38, č. 12. 1999.

o co usiluje. Snažil se navázat na předválečné úsilí, ale zároveň se zabýval i řešením otázek nastolených současnou situací. Všem těmto snahám učinil konec příchod roku 1948 a nástup komunistů k moci.⁸²

6.2.4 Období dlouhé nesvobody

Po velmi aktivním, avšak krátkém poválečném období svobody, nastaly pro příznivce Orla, vzhledem k únorovým událostem v roce 1948, těžké časy. Stejně jako u organizací obdobného rázu, i Orel byl nucen k jednotné tělovýchově pod taktovkou komunistického režimu. „*Zákaz činnosti Čs. Orla a předání jeho majetku Sokolu, nově vzniklé organicky sloučené tělovýchovné a sportovní organizaci, probíhalo živelně podle horlivosti akčních výborů na radnicích místních Národních výborů okresů, měst a obcí.*“⁸³

Fakticky byl Orel zrušen již v roce 1948, kdy byl majetek a kanceláře zabaveny Sokolem a StB, ale výnos o zrušení Orla vyšel až o dva roky později a nikdy nebyl nikomu z Orla vydán. Z majetku organizace se podařilo zachránit jen několik málo věcí, které měly charakter spíše kulturní, jako byly látky na kroje a gramofonové desky s pochody Orla. Po těchto událostech bylo mnoho členů Orla uvězněno na dlouhá léta, byli nuceni pracovat v nelidských podmínkách a i ti, kteří zůstali na svobodě, byli vystaveni represím ze strany vládnoucího režimu.⁸⁴

Snaha o obnovení Orla se ještě projevila v roce 1968 díky uvolnění politického systému. Dřívější členové vedení se dali rychle do práce a předložili několikrát

⁸²Srov. *Měsíčník Orel*. Str. 13-15. Roč. 39, č. 7. 2000.

⁸³*Orel* [online]. 2009 [cit. 16.4.2010]. Orel.cz. Dostupné z WWW: <orel.cz/profil/historie_15.html>.

⁸⁴Srov. *Orel* [online]. 2009 [cit. 16.4.2010]. Orel.cz. Dostupné z WWW: <orel.cz/profil/historie_15.html>.

pozměněné stanovy, z nichž byli nuceni vyjmout tělovýchovu. Jejich práce ale nepadla na úrodnou půdu a vpád cizích vojsk byl definitivním koncem snažení Orla o svoje obnovení v tomto režimu.⁸⁵

6.2.5 Třetí obnova Orla

Po více, jak 40 -ti letech útlaku a nesvobody, nastal na konci roku 1989 obrat. Komunistický režim padl a v naší společnosti nastaly obrovské změny - a to nejen na poli politickém, ale i ekonomickém a duchovním. Logickou reakcí na toto dění byla i snaha příznivců Orla o jeho bezprostřední obnovu.

Bývalí členové této organizace na nic nečekali a již na sklonku roku 1989 začali s přípravami znovuoživení Orla, i když si ještě nebyli jistí, jak se situace bude nadále vyvíjet. Stálo před nimi mnoho práce, kterou bylo třeba udělat. Dlouhá léta nesvobody přerušila kontakty, majetek byl zabrán při nástupu komunismu k moci a někde nebyla ani vůle znovu začínat. Za pomoci Československé strany lidové, která Orlu poskytla dočasné zázemí, bylo obnoveno 50 jednot, 14 orelských žup a v polovině roku 1990 byly Ministerstvem vnitra schváleny stanovy organizace.⁸⁶

⁸⁵Srov. *Orel* [online]. 2009 [cit. 16.4.2010]. Orel.cz. Dostupné z WWW: <orel.cz/profil/historie_15.html >.

⁸⁶Srov. *Měsíčník Orel*. Str. 14. Roč. 39, č. 8. 2000.

6.2.6 Orel a jeho poslání dnes

„Posláním Orla je především podpora sportu pro všechny. Cílem Orla je v první řadě výchova mladých lidí a dětí prostřednictvím sportovních i jiných aktivit. Cílem Orla není vychovávat mistry světa, našim cílem je věnovat se sportu, který podporuje kladné vlastnosti člověka - sportu, který je férový, ohlíží se na soupeře i na spoluhráče. Sport je pro nás důležitým aspektem výchovy a také ideálním způsobem trávení volného času mladých lidí. Možnost sportovat bereme jako možnost naučit se dovednostem a schopnostem, které jsou důležité i v praktickém životě: vytrvalost, umění spolupracovat, umění prohrávat...“⁸⁷

Kromě klasického sportu se Orel věnuje také nejrůznějším druhům turistiky, podporuje rozmanité aktivity spojené s pobytem v přírodě, poznávání kulturních i přírodních krás naší země. Snaží se o fyzický i duchovní růst svých členů a vnáší tak tolik potřebný odlišný náhled na výchovu dnes. I v dnešním světě, kde je nespočet možností trávení volného času, má své pevné místo a svojí činností přispívá k výchově a růstu soudobé mládeže.

6.3 Dělnická tělovýchovná jednota

Myšlenkou DTJ bylo zvyšování zdravotní úrovně široké vrstvy veřejnosti, obzvláště se zaměřovala na manuálně pracující, tzv. dělnické třídy. S tělesnou výchovou byly také spojovány snahy o povznesení duševních i mravních hodnot. Ideovým podkladem pro Dělnickou tělovýchovnou jednotu byl socialismus.

Jako první byl založen roku 1892 tělovýchovný odbor při vzdělávacím spolku krejčovských dělníků v Praze. Roku 1894 byl v Brně založen vzdělávací,

⁸⁷ Co je to Orel?. [online]. [s.l.]: Orel, 2009 [cit. 2011-03-29]. Dostupné z WWW: <orel.cz/profil/cojeorel2.pdf>.

podpůrný a tělovýchovný spolek Lassalle, který byl později ustanoven jako Dělnická tělovýchovná jednota a ta dala základ a název dnešnímu hnutí. První celonárodní porada vzniklých jednot se konala roku 1902 a o rok později byl založen Svaz DJTČ, který už v tu dobu sjednocoval téměř patnáct set cvičenců nejrůznějšího věku. Další léta se nesla v duchu zvelebování organizace. Byly ustanoveny orgány nutné k fungování klubu a rozšiřování myšlenky jednoty. Od roku 1909 vycházel časopis *Cvičitelé rozhledy* a roku 1912 byla tvář organizace dotvořena stejnokrojem mužů. Během prvních let fungování jednoty se, kromě členské základny, také rozrůstala paleta aktivit, jež se v ní provozovaly. Kromě tělocviku se provozovaly zimní sporty, plavání, tenis a jiné míčové hry. Pro mládež byly zavedeny akce typu skautingu. Samozřejmostí byly výlety a pobyty v přírodě nejen u nás, ale také v zahraničí.⁸⁸

Členy DTJ byli zpravidla příznivci sociální demokracie, a stejně jako v 30. letech došlo v této straně k rozkolu, tak i v jednotách došlo k rozdělení frakcí. Odštěpení komunistů vedlo k přesunu části členské základny do komunisty ovládané Federativní tělocvičné jednoty.⁸⁹

Další činnost DJT byla zastavena až za okupace německými vojsky za druhé světové války. Po nelehkém období, kdy mnoho členů přišlo o život, se jednotu podařilo obnovit a v roce 1945 se opět její členové začali scházet. I když navazování na přerhanou činnost nebylo snadné, členové jednot v nelehkých poválečných letech svým nadšením a snahou odvedli obdivuhodný kus práce. Jejich úsilí ale přetrhla sjednocená tělovýchova prosazovaná komunistickou stranou.⁹⁰

Na dlouhá čtyři desetiletí pohltilo jednotu sjednocené vedení podle sovětského vzoru. Po pádu komunistického režimu v roce 1989 se snažila navázat na svoji historii. O rok později byla DTJ opět funkční a pustila se do své obnovy. Nebylo

⁸⁸ Srov. *Svaz dělnických tělovýchovných jednot* [online]. 2008 [cit. 2011-03-29]. Sdtj.cz. Dostupné z WWW: <sdtj.cz/onas/historie.asp>.

⁸⁹ Srov. Tamtéž

⁹⁰ Srov. Tamtéž

jednoduché navázat na tradici, která byla tak dlouho zapomenuta, a ani hmotné zajištění nebylo samozřejmostí. Nakonec dnes ale jednoty opět fungují po celé zemi a spektrum jejich činností je ještě rozmanitější, než kdy dříve. Nová doba přinesla i nové možnosti, a tak se mění i způsob trávení volného času. Ale i v nové době je hlavní náplní radost z pohybu, aktivní relaxace a odpočinek.⁹¹

7. Turismus

Už odedávna lidé mají touhu cestovat a poznávat nové věci. Nejdříve to byla jen nutnost nalézt další zdroje potravy či utéct před nebezpečím. I když postupem času se začala lidská společnost rozvíjet a hmotné statky vzrostly natolik, že lidé mohli zůstat v bezpečí na jednom místě s dostatkem potravy, cesty pokračovaly i nadále. Dobrodružný prvek je hluboko zakořeněn v lidské bytosti. Dlouhé cesty, ale i krátké procházky po okolí nám poskytují jisté uspokojení. „*Převažujícím motivem turistické činnosti je poznávání přírody, lidských výtvorů a života lidí.*“⁹²

Samotný pobyt v přírodě nám poskytuje mnoho inspirace k životu a v kombinaci s pohybem tvoří turistika jeden z nejoblíbenějších způsobů trávení volného času v přírodě. Existuje mnoho druhů turistiky, ale ta pěší je nejoblíbenější a to pro svoji přirozenost, absenci technických vymožeností a v našich podmínkách i pro svoji nenáročnost. Celá rodina může vyrazit do přírody na túru, a užít si tak společné chvíle a pocit poznání něčeho nového a někdy i překonání sama sebe.

⁹¹ Srov. Svaz dělnických tělovýchovných jednot [online]. 2008 [cit. 2011-03-29]. Sdtj.cz. Dostupné z WWW: <sdjtj.cz/onas/historie.asp>.

⁹² Srov. NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Str. 48. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.

„Cestovati pro zábavu, která náleží hlavně v rozkoši z pobytu v přírodě vůbec a pak ve vyhledávání méně známých a krajinářsky i jinak vynikajících končin, neméně také pro osvěžení tělesné a duchovní – toť turistika.“⁹³

7.1 Klub českých turistů

Nejvýznamnější roli na vzniku a rozvoji organizované turistiky u nás má bezesporu Klub českých turistů, který se již od počátku snaží rozvíjet turistické hnutí na našem území. Jeho činnost mimo jiné obsahuje budování sítě značených cest, vydávání turistických map a průvodců a vytváření co nejlepších podmínek pro své členy.⁹⁴ *„Podle druhů turistiky byly vytvořeny jednotlivé sekce: pěší turistika, vysokohorská turistika, speleoturistika, vodní turistika, lyžařská turistika, cykloturistika, mototuristika, turistika mládeže, sekce značení.“⁹⁵*

7.1.1 Vznik organizace a první léta KČT

Kromě gymnastiky organizoval Sokol i turistické výlety či setkání na putovních českých místech (např. na Řípu). Široké spektrum svých činností ale nemohl sám zajistit, a z tohoto důvodu se zasazoval o vytvoření samostatné turistické organizace. Někteří z jeho význačných členů (např. Dr. Kurz) se pak stali jejími zakladateli. K tomu přispěl i další spolek, který vyvíjel snahy o zachování českého života v severních Čechách - Národní jednota severočeská. Spolupráce těchto dvou organizací se stala pro českou turistiku zásadní – v Praze,

⁹³ JARCOVSKÝ, J. G. *Turistika*. Str. 14. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-86223-99-x.

⁹⁴ Srov. NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Str. 48-49. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.

⁹⁵ NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Str. 49. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.

dne 11. června 1888 založily Klub českých turistů. Ustavující sjezd nové turistické organizace si do svého čela zvolil známého cestovatele, milovníka přírody a demokratického veřejného činitele Vojtěcha Náprstka.⁹⁶

Prvních několik let nového klubu se neslo ve znamení neustálých změn. Vojtěch Náprstek sice plnil svoji úlohu známé osobnosti v čele Klubu českých turistů, jinak se ale práci v klubu mnoho nevěnoval a předsednické místo opustil již po půl roce, z důvodu mnoha dalších aktivit, jež měl ve svém okruhu zájmů. Tíha klubové práce se brzy přenesla na nevelkou skupinku osob, soustředěnou kolem Dr. Viléma Kurze, profesora a novináře, a architekta Vratislava Pasovského, zámožného podnikatele, který se (po krátkém předsednictví Jaroslava Zdeňka) stal v roce 1890 v pořadí již třetím předsedou Klubu českých turistů a setrval ve funkci více jak 25 let.⁹⁷

Velká výprava českých turistů na Světovou výstavu v Paříži byla jednou z prvních akcí, které KČT brzy po své založení uskutečnil. Výstava se konala na jaře roku 1889 a byla jednou z největších senzací konce minulého století. Zúčastněných bylo dokonce o třetinu více, než kolik bylo toho času řádně evidovaných členů klubu. Výpravy se zúčastnilo více, jak 350 mužů a žen, což způsobilo nemalý pozitivní ohlas v české společnosti. Pro vedení Klubu českých turistů se tato cesta stala nejenom inspirací a dalším hnacím motorem, ale také prvním větším příjmem do klubové pokladny ve výši 1000 zlatých rakouské měny. To byla, na tehdejší dobu, veliká částka a pro představu se za ní dal pořídit slušný domek.⁹⁸

⁹⁶ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.29]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

⁹⁷ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.29]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

⁹⁸ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 17.04.2010]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/?oid=10124&PHPSESSID=8cdd55d842155f307429a924a8c99d2d>.

7.1.2 Vývoj klubu do světové války

Dalších několik let probíhalo převážně v duchu budování objektů spojených s velkou „Jubilejní výstavou“ připravovanou na rok 1891 na pražském Výstavišti, které bylo pro tento účel zřízeno. Hlavní představitelé Klubu českých turistů se rozhodli, že se výstavy zúčastní vlastním velkým pavilonem s rozměrným dioramatickým obrazem od malířů bratří Liebscherů (dodnes ho můžeme vidět v Praze na Petříně). I přes počáteční problémy s financováním, díky obrovskému zájmu široké veřejnosti, nakonec KČT vydělal na vstupném nemalou částku, která byla dále investována do staveb klubu, jako byly například chaty, rozhledny a turistická značení. Souběžně s výstavbou turistického pavilonu se vedení Klubu českých turistů pustilo i do dalšího smělého podniku. Inspirováno Eiffelovou věží v Paříži (představenou právě na oné technicko – průmyslové výstavě v Paříži roku 1889) přišlo s nápadem vystavět u příležitosti pražské výstavy zmenšeninu (1:5) této rozhledny. Místo pro stavbu bylo vybráno na Petříně. Záměrem byl snadný přístup od Vltavy a spojení stavby s přístupem k lanové dráze. I přes počáteční obavy a skepsi veřejnosti po představení záměru Dr. Kurzem v lednu roku 1890, v jeho dnes již slavném fejetonu „*Rozhledna na Petříně, obrázek z blízké budoucnosti Prahy*“, byla stavba s pomocí mnoha pracujících za několik málo let dokončena.⁹⁹

Po neklidném období prvních let fungování Klubu českých turistů se situace zklidnila a začala práce na úkolech daných jeho stanovami, zejména na aktivní turistice. Vyjma pravidelných vycházek do blízkého okolí (například jsou známy akce tzv. pražského "kroužku šlapáků") se KČT pustil podle vzoru první návštěvy Paříže do hromadných zájezdů. V roce 1892 vyjeli členové klubu do Krakova a Tater. Návštěvu těchto destinací opakovali i v dalších letech. Výpravou s mnohem větším významem, a to jak co do počtu účastníku, tak i co se týče „ducha“ cesty, se stal 14 denní zájezd delegace klubu do Dalmácie, Černé Hory, Bosny a Záhřebu, vykonaný o Velikonocích roku 1897. Tento čin totiž

⁹⁹ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.29]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

neznamenal pouze návštěvu jadranského pobřeží, ale v kontextu tehdejší rakousko-uherské monarchie také záměrnou manifestaci slovanské vzájemnosti. Během dalších let podnikli členové Klubu českých turistů značný počet výletů a cest do všech možných částí světa – ať již hromadně či individuálně. Pro zajímavost, mezi destinacemi, které naši turisté navštívili, byl například Island, skandinávské země, jižní i severní Amerika, Sahara a řada dalších. Za zmínku jistě stojí, že ty nejzajímavější cesty byly prezentovány v tehdejším *Časopise turistů*. Mezi věrné příznivce klubu patřili i světoví cestovatelé E. Stanko Vráz a Josef Kořenský, kteří často přednášeli na schůzích KČT.¹⁰⁰

Na počátku historie klubu se výlety turistů téměř výhradně omezovaly na pěší pohyb (případně kombinovaný s dopravou po železnici). Poměrně brzy se ale obohatily o zimní přesun na lyžích. Jako první v roce 1887 přivezl do Čech lyže Josef Rössler-Ořovský (který se, mimo jiné, zasloužil i o rozvoj vodáckého sportu) zakladatel prvního „Českého SKI-klubu pražského“.¹⁰¹

Ve stejné době přivezl lyže i hrabě Harach a několik párů nechal zhotovit také pro své zaměstnance. Zájem o lyžařský sport se šířil po celé zemi, a to hlavně díky nadšencům jako byl například Jan Buchar. Od roku 1910 měl *Časopis turistů* zvláštní část věnovanou zimním sportům, kde přinášel reportáže od přejezdu Šumavy až po distanční jízdu po krkonošských hřebenech. Toho roku vydal také Klub českých turistů samostatnou brožuru s uvedením oborů, kde se lyžování soustavně provozuje. Zasadil se také o zavedení zlevněného zpátečního jízdného o zimních víkendech u „c.k. železnic“ na některých lyžařsky frekventovaných tratích. Nejenom tyto nemalé snahy měly zásluhu na rozšíření členské základny KČT, ale i celkového rozšiřování obecného povědomí o cestování a aktivitách v přírodě celkově.¹⁰²

¹⁰⁰ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.29]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

¹⁰¹ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.29]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

¹⁰² Srov. Tamtéž

7.1.3 Světová válka a období první republiky

Lidstvo nikdy před tím nezažilo nic, co by se podobalo první světové válce. Tato událost měla vliv na celou společnost. Na jednu stranu celé země byly zničené a mnoho milionů lidí přišlo o život, ale na druhé straně bylo zbudováno mnoho nových cest a pokrok ve vědě lidstvu umožnil například létání. Mnoho lidí bylo během války mimo své domovy, často i na jiném kontinentě. To změnilo způsob chápání a pohled na svět těchto nedobrovolných cestovatelů. Nic již nebylo jako dříve a společnost musela nalézt způsob, jak se s tímto vypořádat.

Stejně, jako v celé společnosti, docházelo po válce i v KČT ke změnám. Po sloučení českých zemí a Slovenska se klub rozhodl k přejmenování na Klub československých turistů (KČST) a dne 13. listopadu 1918 se tak i stalo. Jako první v roce 1919 zahájil svoji činnost odbor v Bratislavě a po něm následovaly odbory v Popradu, Nitře a další. Do KČST po jednáních vstoupili i některé slovenské turistické spolky, jako byl například Tatranský spolok turistický.¹⁰³

„Na mezinárodním poli se KČST iniciativně podílel na vzniku Asociace slovenských turistických družstev, která byla utvořena v r. 1925 a v níž se sdružily turistické organizace československé, polské, jihoslovenské a bulharské. Asociace měla za úkol pracovat ku sbližování slovanských národů na poli turistickém a přispívat ke vzájemnému poznávání. Prakticky se činnost Asociace u nás projevila zejména v řešení pohraničních styků československo-polských. Podle dohody mohly být hranice těchto států překročeny bez pasu na průkaz členské legitimace KČST (což pak v prvních měsících Protektorátu umožnilo emigraci mnohým našim vojákům).“¹⁰⁴

¹⁰³ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 18-19. Praha: Olymp, 1988.

¹⁰⁴ *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.29]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

K velkému obohacení turistiky přispěly nové způsoby přesunu. Kromě pěšího se do popředí stále více dostávalo lyžování. Bylo u nás známo již na konci 19. století, ale teprve po válce, hlavně díky výstavbě nových chat, se zlepšil přístup do českých hor. Obliba horských túr v zimě na lyžích stále stoupala a díky získání přístupu k Tatrám tento způsob turistiky nacházel stále více příznivců. Tatry přinesly klubu také rozvoj vysokohorské turistiky. Již v roce 1924 vznikl při KČST tatranský klub Jamesa a od roku 1928 byly pořádány nejrůznější turistické a výcvikové akce. Při klubu se také vytvořily kroužky jeskyňářské, původně soustředěné kolem Moravského krasu. Po objevení Demänovských jaskýň v roce 1921 se KČST postaral o jejich zpřístupnění a později tam postavil chatu a noclehárnu. Klub také najal pro účely turistiky mnoho dalších jeskyň po celé Republice a staral se o jejich přístupnost a umožňoval poskytování i dalších služeb návštěvníkům. Také se rozšiřovala vodní turistika. První malá loděnice byla vystavena v Trenčíně, kde se v roce 1925 také konaly první vodácké závody. Činnost se dále rozšiřovala po celém území a vodácký kroužek si získával čím dál tím větší množství členů. Z výkazů z té doby je možno vidět, že turističtí vodáci se velmi činili, najezdili na řekách více než 70 000 km za rok. Také je třeba říci, že v uvedené době se objevují i prvky soustavné metodické práce, zejména u technicky náročnějších přesunů. Jsou vychováváni první turističtí vůdcové, vůdcové vodáčtí, lyžařští a horští a také první instruktoři mládeže. V této době již byl v KČST kladen velký důraz na ochranu přírody. Klub také podporoval snahy o zřizování národních parků a přírodních rezervací. Sám také zřizoval některé z rezervací. Příkladem může být Zádielská dolina ve Slovenském krasu nebo rezervace v lesním komplexu u Bezdězu.¹⁰⁵

¹⁰⁵Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.29]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

7.1.4 Druhá světová válka a o období krátké svobody

Německo v roce 1938 na základě Mnichovské dohody zabralo naše pohraniční hory a možnost jakékoli formy turistiky byla silně omezena. KČST ztratil velké množství chat, 15 000 km značených turistických tras a mnoho odborů s více, jak 10 000 členy. Odtržením Slovenska a přičleněním Podkarpatské Rusy byly přerušeny dvacetileté styky a ztratily se mnohamiliónové investice. Začátkem roku 1939 se s KČT sloučil Svaz dělnických turistů. I když to byly pro klub velké rány, ve svých snahách neustal. Pokračoval ve značení cest a dokonce ani stavba chat v prvních letech války nebyla zcela pozastavena. Také nebylo možno přerušit údržbu zbylých hradů a i nadále se vydávaly turistické mapy a průvodce. Činnost klubu byla ale ke konci války silně omezena. Nicméně organizačně nebyl zrušen, stal se útočištěm mnoha členů rozpuštěného Sokola a Junáka.¹⁰⁶

Po konci války, stejně jako celá osvobozená Republika, začal také KČT obnovovat svoji činnost. Pokračovalo se ve značení cest a vydávání průvodců. Důležitá byla v této době také obnova válkou zničených budov, které byly součástí majetku klubu.

Po odsunu převážné části původního německého obyvatelstva byl jejich majetek na základě Benešových dekretů zabaven, a dostal se do správy a majetku Klubu českých turistů. Mimo jiné šlo také o více než 40 hradů a zámků a přes 100 jiných objektů. Od doby začátku okupace v roce 1938 to byla opět šance, jak rozšířit činnost klubu z vnitrozemí i do příhraničí.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 2011.03.30]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

¹⁰⁷ Srov. *Klub českých turistů Krásná Lípa* [online]. 2009 [cit. 25.02.2010]. Kct-krasnalipa.cz. Dostupné z WWW: <kct-krasnalipa.cz/index_soubory/Page437.htm>.

7.1.5 Vývoj po nástupu komunismu

Už po válce se objevily snahy o sjednocení organizací zabývajících se tělovýchovou, ale až po roce 1948 se tyto snahy staly reálné. K vládě nastupovali komunisté a stejně jako v jiných organizacích i v KČT proběhly změny ve vedoucích pozicích.¹⁰⁸ „Dne 1. března 1948 se ustanovil čtrnáctičlenný akční výbor KČT, v němž byl i dosavadní předseda dr. Pavel Pásek. Tento akční výbor vyřadil ty členy vedení, o nichž by nebylo bezpečně možno říci, že jsou stoupenci vlády Klementa Gottwalda a prohlásil KČT za zájmovou organizaci, která svou činností a zařízením slouží cestovního ruchu podporou lidové turistiky.“¹⁰⁹

Dne 14. června 1949 schvaluje Národní shromáždění zákon o státní péči o tělesnou výchovu a sport. Jako jednotná tělovýchovná a sportovní organizace byla Československá obec sokolská (ČOS) pověřena prováděním dobrovolné tělesné výchovy a sportu. To v podstatě znamenalo přiřazení všech turistických spolků k ČOS. Začlenění turismu do tělovýchovy bylo ovlivněno vzorem sovětského přístupu k této problematice. Turistické odbory byly během procesu slučovány a přejmenovávány na oddíly a byly začleněny do místních sokolských jednot. Zakládat nové turistické oddíly bylo možno jen při závodních sokolských jednotách. Nejvyšším turistickým orgánem se stalo Ústředí turistiky ČOS. Velké množství objektů, jež bylo získáno po válce, bylo v dezolátním stavu. Jejich náročná oprava a následná údržba vyvolala potřebu založení samostatného sokolského družstva Vzlet, jež bylo ustanoveno v roce 1950. Jedním z hlavních problémů turistiky té doby byl také velký odliv členské základny. Předsednictvo UV KSČ shledalo metody a formy práce Jednotné tělovýchovné organizace Sokol jako nedostačující pro zajištění plnění úkolů, které zadala vláda. Proto Národní shromáždění dne 12. prosince 1952 schválilo nový zákon o organizaci tělesné výchovy a sportu a za tímto účelem byl zřízen při vládě Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS), jenž se stal ústředním orgánem pro tělesnou výchovu,

¹⁰⁸ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 28-30. Praha: Olymp, 1988.

¹⁰⁹ KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 30. Praha: Olymp, 1988.

kam spadala i turistika. Přímé aktivity státu o rozšíření turismu a tělovýchovy se nesetkaly s vysokou odezvou a na příliv nových členů mělo vliv až zlepšení spolupráce mezi jednotlivými sekcemi organizace a postupné znovuoobnovení předválečného stavu turistických cest a základen.¹¹⁰ V roce 1950 se také v Československu konaly první orientační závody a v roce 1952 se koná první mistrovství Československa v orientačním běhu v Jihlavě.¹¹¹

7.1.6 Další léta sjednoceného turismu

Reorganizace ale v následujících letech neubývá. SVTVS jako hlavní řídicí tělovýchovný orgán sice své poslání z části splnil, ale organizační struktura šesti úseků vedla k neefektivitě práce na zadaných úkolech. Neúnosně také vrostl počet administrativy a byrokracie. Proto KSČ v roce 1957 ustanovuje jednotnou tělovýchovnou organizaci Československého svazu tělesné výchovy (ČSTV) a přenáší péči o turistické chaty a další movitý majetek pod ministerstvo vnitřního rozvoje.¹¹² „Po stránce programové se dále budovalo na základech položených SVTVS. Důraz se kladl na výchovnou práci, zabezpečování zásad jednotného výchovného systému, na komunistickou ideovost a na kooperaci společenských organizací a stáních orgánů při zabezpečování turistické činnosti. Byly vydány jednotné osnovy mládeže a dospělých a na jejich základě zpracován soubor pomůcek a materiálů jednotného progresivního pojetí. Jednotné osnovy, výkonnostní normy a podmínky jednotné sportovní klasifikace byly uvedeny v soulad.“¹¹³

¹¹⁰ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 32-34. Praha: Olymp, 1988.

¹¹¹ Srov. NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Str. 23. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.

¹¹² Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 35. Praha: Olymp, 1988.

¹¹³ KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 37. Praha: Olymp, 1988.

V širokém měřítku se začaly rozvíjet masové akce, jež měly za úkol podněcovat k pravidelné a cílevědomé činnosti. Byly pořádány celostátní srazy turistů, zimní přechody hor, vodácké turistické jízdy zručnosti a podobně. Vytvářel se jednotný systém kvalifikace a školení pro vedoucí činitele a i nadále se pokračovalo v rozšiřování nabídky možností účasti na turistických akcích. V této době také došlo k velkému nárůstu oblíbenosti orientačních závodů. Byly navazovány mezinárodní vztahy a Československo se stalo členem mezinárodní Federace orientačního sportu.¹¹⁴

Publikační a ediční činnost mělo na starosti Sportovní a turistické nakladatelství, jež v roce 1960 začalo vydávat nové edice oblastních průvodců, a to nejen k pěší turistice, ale i k mototuristice a vodácké turistice. Pravidelně vycházela tři periodika: *Turista*, *Krásy domova* a *Krásy Slovenska*. Tyto měsíčníky, kromě funkce metodické, měly především funkci popularizační. Síť turistických cest měla v té době již více jak 43 000 kilometrů a byla dále rozšiřována. Podporu nedostávalo jen cestování po vlasti, ale také cestování do ciziny, jež ale bylo značně omezené na vybrané státy. Cestovalo se jednak do Polska v rámci Československo – polské turistické konvence a jednak v rámci výměnných zájezdů s turistickými organizacemi v SSSR, NDR, Maďarsku a Bulharsku. Těmto snahám v organizované turistice značně pomáhala turistická kancelář ČSTV Sport – turist založená v roce 1964 z podnětu odboru turistiky UV ČSTV.¹¹⁵

Jedním z hlavních úkolů, jež si zadal vládnoucí režim, byla výchova mládeže. Turistika byla brána jako součást tělovýchovy a oddílová turistika mladých byla dále rozvíjena i v Pionýru a v ČSM. Zvětšování sítě turistických odborů, výchova instruktorů, zlepšování spolupráce, to vše mělo směřovat k nárůstu členské základny mládežnických organizací.¹¹⁶ „*Také úsek cestovního ruchu musí vidět svůj základní úkol v mládeži: zaměřit se k tomu, aby mladí turisté měli na*

¹¹⁴ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 36-39. Praha: Olymp, 1988.

¹¹⁵ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 36-39. Praha: Olymp, 1988.

¹¹⁶ Srov. *Časopis Turista*. Str. 4-5. Č. 1/62.

svých cestách zejména o prázdninách kde přespát, což především znamená rozšířit síť jednoduchých tábořišť a nocleháren.“¹¹⁷

7.1.7 Turistika v letech 1968 – 1989

Celková situace ve společnosti na konci šedesátých let měla dopad i na organizovanou turistiku. Někteří činitelé z dob samostatných organizací se snažili o vyčlenění mnoha sportovních odvětví, včetně turistiky, což se setkalo se záporným ohlasem od nynějších vedoucích organizací. Z mnoha důvodů, ale zvláště pak z důvodů politicko-společenských, členská základna klesla ze 148 000 členů v roce 1965, na pouhých 63 000 v roce 1970. V reakci na toto dění byly v roce 1972 na XIV. sjezdu KSČ vypracovány zásady dalšího rozvoje tělesné výchovy v ČSSR.¹¹⁸ „*V této souvislosti stanovil (sjezd) podstatně vyšší nároky i na pojetí a funkci tělesné výchovy v současné etapě budování rozvinuté socialistické společnosti. Zejména zdůraznil její význam jako nedílné složky socialistické výchovy, její nezastupitelnou úlohu při formování socialistického způsobu života, při upevňování zdraví, v harmonickém rozvoji člověka a při zvyšování obranyschopnosti země.*“¹¹⁹

Snaha o zvýšení zájmu o turistiku se od konce sedmdesátých let setkávala se stále větší odezvou. Velké účasti se dosahovalo zejména díky akcím, jako „Turistikou k masovosti“. Takovýchto podniků se zúčastňovalo 70 – 85 procent neorganizovaných turistů, především mládeže. Organizovaní turisté na takovýchto akcích působili především jako organizátoři. Na již zavedených, každoročně pořádaných, turistických setkáních, jako například pochod Praha – Prčice nebo Jizerská padesátka, přesahoval počet účastníků

¹¹⁷ *Časopis Turista*. Str. 4. Č. 1/62.

¹¹⁸ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 39-41. Praha: Olymp, 1988.

¹¹⁹ KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 41. Praha: Olymp, 1988.

mnoho tisíc a stále se zvyšoval. Svaz v té době pořádal více, jak 14 000 takových akcí. Stále více do popředí zájmu se také dostávala rodinná turistika.¹²⁰

„Jde při ní o oboustranný pozitivní vliv, kdy turistická činnost přispívá k upevnění rodiny jako základního článku naší společnosti a rodina pak vytváří turistice základní článek kolektivu se specifickou náplní pro děti, ale i dospělé.“¹²¹

7.1.8 Obnova Klubu Českých turistů

Stejně, jako v jiných organizacích, znamenal nástup demokracie pro KČT obnovení činnosti. Stalo se tak v dubnu 1990. Po organizační stránce zavedl klub systém oblastí, jenž se osvědčil již dříve. Oblasti se tvořily na základě příbuznosti jednotlivých turistických destinací, které musely být totožné s územně správním členěním státu. Odborné činnosti, nutné k rozvoji a realizaci turistiky, jsou rozvíjeny pomocí odborných rad a sekcí.¹²²

Kromě nutných organizačních změn přinesla nová doba ještě jiné problémy. Bylo nutné udržet členskou základnu, pokračovat v započaté práci, ale zároveň se postavit novým výzvám, které nepřinesl jen nástup demokracie, ale také pokrok technických vymožeností. Otevření hranic v plné míře znamenalo rozšíření možností pro české turisty v jejich cestách a především také v navazování kontaktů se zahraničními organizacemi s podobným zaměřením. Možnosti se posunuly daleko za naše hranice, bylo také třeba postarat se o stávající majetek klubu u nás a pokračovat ve zlepšování služeb

¹²⁰ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 42-43. Praha: Olymp, 1988.

¹²¹ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 43. Praha: Olymp, 1988.

¹²² Srov. NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Str. 49. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.

turistům v tuzemských destinacích. Obnovila se také publikační činnost a začal vycházet měsíčník *Turista*.

Klub si samozřejmě uvědomuje nutnost výchovy budoucí generace, proto organizuje i dnes, kromě činnosti dospělých, akce pro děti a mládež. Formy činnosti klubu lze shrnout do několika okruhů. Prvním je poznávání bezprostředního okolí bydliště, jeho okolí i s kulturními památkami. Další jsou akce a hry nejrůznějšího charakteru. Kromě her ve městě, je dnes také kladen velký důraz na hry a pobyt v přírodě, orientace v ní a její poznávání. S tím souvisejí i různé druhy táboření a výprav. V přírodě jsou také provozovány nejrůznější sporty spojené s turistikou, jako může být například jízda se psím spřežením. Stěžejním okruhem zájmu ale stále zůstává turistika jako taková ve svých nejrozmanitějších podobách. Ať již jde o klasickou a nejvíce rozšířenou pěší turistiku, nebo nejrůznější zapojení sportovních prvků do způsobu přesunu. Ty se poslední dobou stávají čím dál tím více populární. Stálou součástí činnosti KČT jsou také nejrůznější tematické besedy a přednášky, zájezdy, kulturní i společenské večery. Samozřejmostí je také práce na vytyčování a udržování turistických tras. Díky možnostem komerční činnosti se také rozvíjí síť půjčoven, opraven, ubytoven a rozšiřuje se průvodcovská služba.¹²³

Jedním z problémů, které ale KČT v současnosti – oproti minulosti – zaznamenal, je nedostatek svých stálých členů a také jejich postupné stárnutí. O členství v KČT, možná i díky bohaté nabídce dalších organizací, již není mezi mládeží až tak výrazný zájem, jako dříve. Je pravda, že Česká republika má jedno z nejuznávanějších turistických značení v celé Evropě (barevné značky zhruba ve výši očí), ale čím dál tím více ubývá dobrovolníků a pracantů, kteří by tyto značky obnovovali.

¹²³ Srov. NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Str. 49-51. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.

7.2 Jiné turistické spolky působící na našem území

Klub českých turistů byl největší, ale nikoli jedinou turistickou organizací u nás. Rostoucí popularita a zájem veřejnosti o turistiku mezi válkami stoupal, což si uvědomovaly i tehdejší politické strany. Například v roce 1925 v Praze se ustanovila Československá obec turistická (ČOT), jež měla úzké vazby na stranu Národně socialistickou. Programově se nelišila od KČT a její členská základna nepřesáhla 10 000 členů. Dalším příkladem může být Svaz československých dělnických turistů, který byl založen v roce 1921 a byl úzce spjat se stranou Sociálně demokratickou. Jeho členská základna byla ještě menší než u ČOT.¹²⁴ Časopis *turistů* napsal ke vzniku dělnických turistů následující: „Upřímně vítáme tuto novou etapu na poli dělnické turistiky, i když nemůžeme potlačit stesku, proč naše dělnictvo vždy, i v této tak nepolitické otázce, musí jít svou cestou, mimo instituce, jež chtěly a chtějí opravdově býti celonárodní, jako KČST.“¹²⁵ Nová organizace krátce po svém vzniku začala vydávat vlastní časopis *Dělnický turista*, a na tuto výtku reagovala takto: „Dělník, pracující v organizacích dělnických, potřeboval i v turistice, by se scházel na výletech a v přírodě se svými spoludruhy dělníky, soudruhy v práci, vyrostlými v tak malých poměrech jako on. Dělník odkázaný na práci jen svých rukou, omezen byl ve svých vydáních, proto nebylo mu možno zúčastňovati se nákladných výletů a vycházek, jaké mohli sobě dovoliti lépe situovaní.“¹²⁶

Jako další je třeba také zmínit, že za první republiky u nás také existovaly spolky německé. Nejvýznamnější byl Hauptverband deutscher Geabirgs - und Wandervereine Ústí nad Labem, který měl v roce 1936 téměř 60 000 členů.¹²⁷ Díky bohatým německým obchodníkům, kteří byli členy, disponoval i velkým movitým majetkem.

¹²⁴ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 23. Praha: Olymp, 1988.

¹²⁵ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 23. Praha: Olymp, 1988.

¹²⁶ KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 23. Praha: Olymp, 1988.

¹²⁷ Srov. KRÁL, M. *Československá turistika*. Str. 43. Praha: Olymp, 1988.

Další turistické organizace, jež působily na našem území, byly rázu spíše regionálního. Zaměřovaly se na specifikace svého okolí, a i když se většina časem přidružila ke KČT, byly i takové, které udržovaly s největším turistickým spolkem u nás pouze spolupráci. Takovou významnou regionální organizací u nás existující dodnes je Pohorská jednota Radhošť.

7.2.1 Pohorská jednota Radhošť

Mezi nejvýznamnější turistické spolky, působící v regionálním měřítku, patřila bezesporu Pohorská jednota Radhošť (PJR). Ta vznikla jako úplně první český turistický spolek v zemích tehdejšího Rakousko-Uherska. Byla založena již v roce 1884.¹²⁸

„Účelem jednoty podle vypracovaných stanov, bylo usnadňovat návštěvu hor a zajímavých krajin moravsko - valašských a k ní povzbuzovat, lásku k nim pěstovat a přispívat k vědeckému prozkoumání, k duševnímu a hmotnému zvelebení moravského Valašska.“¹²⁹

Podobně, jako jiné obdobné spolky, zajišťovala jednota svým členům nejrůznější slevy. Snažila se o popularizaci turistiky a rozšiřování možností návštěvy přílehlých hor. Byly také založeny místní odbory a navazovány vztahy se spolky podobného zaměření po celé republice. PJR po čase ale pocítovala nutnost mít vlastní opěrný bod, a tak po nelehkém výběru a vyjednávání na Poustevnách začala vyrůstat turistická chata, která byla dokončena v roce 1891. Výstavba a celý rozkvět turistiky pokračoval, vyjma čtyř válečných let, až do okupace. Stavěly se mnohé chaty, rozšiřovaly se odbory a členská základna

¹²⁸ Srov. *Pohorská jednota Radhošť* [online]. 2009 [cit. 10.02.2010]. Skialpin.cz. Dostupné z WWW: <skialpin.cz/pjr-historicky-prehled.php>.

¹²⁹ *Pohorská jednota Radhošť* [online]. 2009 [cit. 10.02.2010]. Skialpin.cz. Dostupné z WWW: <skialpin.cz/pjr-vice.php>.

stále vzrůstala. Ale rokem 1938 a okleštěním o příhraniční území jednota přišla o mnoho svých odborů a o majetek. Rozpuštěna sice nebyla, ale řada jejích činitelů skončila v koncentračních táborech a vězeních, kde většina i zemřela. Chaty byly zabrány pro německé děti a přístup do nich byl zakázán. Před koncem války byly zcela zdemolovány. Po válce se objevily snahy objekty opravit, ale nakonec se to členům PJR nepodařilo. V roce 1948 s nástupem komunismu byla jednota začleněna do Sokola a její majetek převzal stát.¹³⁰

„Pohorská jednota Radhošť ve Frenštátě p. R. obnovila svou činnost dne 7.11.1990, především zásluhou pana Břetislava Šrubaře, členskou základnu tvoří 213 členů, z tohoto počtu je 27 členů, kteří byli členy PJR v roce 1948. V současné době pořádá PJR v průměru 40 akcí ročně, jedná se o následující činnosti. Turistické akce, běžecké závody, cyklistické závody, organizuje účast na masových lyžařských závodech v tuzemsku i zahraničí, podílí se na společenské činnosti, pořádá akce folklorního charakteru, podporuje ekologické a charitativní aktivity, zpracovala studie z hlediska optimalizace cestovního ruchu a rozvoje sportu v oblasti Radhošťských Beskyd, podílela se na tvorbě Urbanistické studie Radhošťských Beskyd a Územního plánu velkého územního celku Beskydy.“¹³¹

7.3 Turistika a její význam dnes

Dnešní moderní svět je charakteristický značným vědecko-technickým pokrokem a konzumním způsobem života. Dochází ke zvyšování požadavků na duševní činnost, kdežto přirozené pohybové aktivity člověka jsou omezovány. Průmyslová civilizace zvyšuje intenzitu života a zrychluje pracovní a životní

¹³⁰ Srov. *Pohorská jednota Radhošť* [online]. 2009 [cit. 10.02.2010]. Skialpin.cz. Dostupné z WWW: <skialpin.cz/pjr-vice.php>.

¹³¹ *Pohorská jednota Radhošť* [online]. 2009 [cit. 11.02.2010]. Skialpin.cz. Dostupné z WWW: <skialpin.cz/pjr-dejiny.php >.

rytmus. Toto zrychlování životního tempa nutně vyžaduje určitou protiváhu v podobě aktivního odpočinku a návratu k přírodě. Turistika je bezesporu jednou z nejoblíbenějších možností jak takto trávit volný čas. Pobyt na čerstvém vzduchu, poznávání přírodních i kulturních krás, radost ze samotného pohybu, to je to, co dělá turistiku turistikou. Nabízí nám nepřeborné množství alternací jejího provozování, a lze říci, že jen těžko bychom hledali místo, kde ji není možné v nějaké formě provozovat. Její místo v naší společnosti je hluboko zakořeněno a každému z nás pojem turistika něco říká. Vzhledem k dlouhé historii v našich zemích a snažení mnoha generací před námi, máme největší síť značených turistických stezek na světě, které můžeme používat. Díky současnému politickému systému u nás, kromě krás naší země, můžeme poznávat i nové a vzdálené kusy světa, které nám mohou mnoho nabídnout.

Jednou z nejoblíbenějších turistických aktivit spojených s poznáváním a objevováním nového, neznámého, s dobrodružstvím a také navazováním kontaktů, dnes představuje tzv. „geocashing“. Jedná se o propojení moderní techniky a „klasického“ způsobu dopravy – pěšky. Podle zadaných souřadnic hledáme bod, kde se nachází „poklad“ (schránka s předměty od návštěvníků). Pokud schránku objevíme, něco si vezmeme a něco zase necháme. Tím mohou předměty (a přeneseně i jejich majitelé) cestovat do netušených končin světa. Cestu mohou následně sledovat na internetu. Nebudeme se zde o tomto fenoménu blíže rozepisovat, jelikož jeho detailní rozebrání by vydalo na další objemnou diplomovou práci - pouze ho zde zmíníme jako jeden z nejoblíbenějších „dobrodružných“ turistik současnosti. Nehledě na to, že se jedná o celosvětový trend, tedy jisté propojování kultur a národů.

8. Sporty

V této kapitole se budeme zabývat těmi nejvýraznějšími a nejmasovějšími sporty provozovanými v přírodě, které se z pravidla na vyšší úrovni provozují pod hlavičkou nějaké organizace. Jako hlavní představitele uvedme cyklistiku, horolezectví a lyžování. Na rozdíl od předchozích organizací zabývajících se ve svém programu aktivitami v přírodě, mají sportovní organizace jednu velkou výhodu. Díky tomu, že jejich jediný účel je provozovat určitý sport bez dalších větších výchovných ambic, nebylo jejich pole působnosti zdaleka tak moc ovlivňováno politickými systémy a společenskou situací jako například Sokol nebo Skaut. Samozřejmě složité situace v našich dějinách zasáhly každého, ale nehledě na to, kdo nám vládne, kolo je kolo a skála zůstává skálou.

Pod pojmem sport si dnes obvykle představíme pohybovou aktivitu, která je provozována podle určitých pravidel a zvyklostí a jejíž výsledky jsou měřitelné s jinými provozovateli téhož sportu. V současnosti je sport provozován v několika úrovních. Na vrcholové úrovni (profesionálové), na výkonnostní a rekreační úrovni.

8.1 Cyklistika

„Cyklistika a všechny další způsoby využívání kola zažívají rozvoj v souvislosti s potřebou dnešního člověka vracet se do přírody. Jízdní kolo nabízí aktivní pohyb a oproti chůzi zvyšuje naši mobilitu a zároveň umožňuje poměrně intenzivní vnímání okolního prostředí. Jízda na kole má výrazný vliv na zdraví člověka a nenarušuje životní prostředí.“¹³²

¹³² NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Str. 102. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.

8.1.1 Počátky cyklistiky a její rozvoj

„Počátek cyklistiky souvisí se zrozením kola roku 1817. Tento vynález byl předurčen pro zábavu a radost. Poté, co pominulo období módního trendu v polovině 19. století, došlo k selekci cyklistů a jejich organizaci v klubech. Roku 1883 byly položeny základy ke vzniku České ústřední jednoty velocipedistů, která sdružovala 4 kluby s téměř 150 členy. Hlavní náplní klubů bylo rozšíření praktického využití kola a organizování různých vyjížděk a výletů.“¹³³

Více, než v jiných odvětvích sportu, se v cyklistice projevoval rychlý technický růst doby. Během 19. století mnohokrát kolo proměnilo svou podobu, což ovlivňovalo jeho možnosti využití i dostupnost. Na začátku bylo kolo, jak již to většinou bývá, záležitostí dobrodruhů, odvážlivců a nadšenců. Vždyť výška sedla mohla přesahovat i dva metry, tak se nedala považovat cyklistika za bezpečný sport. Nárůstu příznivců nového sportu začalo přibývat až na konci 19. století, kdy kolo dostalo mnoho nových prvků, jako byla například pneumatika plněná vzduchem.¹³⁴

„U nás byly významnými výrobci vysokých kol bratři Josef a František Kohoutové. Jejich zásluhou byla postavena závodní cyklistická dráha a přičinili se o rozvoj cyklistiky v našich zemích. V roce 1882 se syn jednoho z nich Josef Kohout stal mezinárodním mistrem v závodě na jednu míli, kterou ujel za 2:41,6 min. (36,6km/h).“¹³⁵ „Z mladých Kohoutů -Josefa, Petra, Františka i Václava se stali hlavní propagátoři cyklistiky u nás a časem i slavní přední čeští a evropští závodníci. Z tatínka Jana pak výrobce téměř tisíce slavných a dodnes mnohdy dochovaných "kohoutovek". Zvědavost a nadšení z technické novinky vedla k bouřlivému rozšíření: Klub založený panem J. Kohoutem v listopadu 1880 a stal se prvním sportovním klubem v Rakousku a v Království českém!

¹³³ Srov. *Turistika* [online], 2006 [cit. 01.5.2010]. Is.muni.cz. Dostupné z WWW: <is.muni.cz/elportal/estud/fsps/js07/turistika/ch08s01.html#d0e2306>.

¹³⁴ Srov. MAKEŠ, P. *Velká kniha cyklistiky*. Str. 3-5. Praha: Coputer press, 2002. ISBN 80-7226-815-5.

¹³⁵ MAKEŠ, P. *Velká kniha cyklistiky*. Str. 4. Praha: Coputer press, 2002. ISBN 80-7226-815-5.

*Český Klub Velocipedistů - 1880 je skutečně PRVNÍM SPORTOVNÍM KLUBEM V ČECHÁCH! Po dvou sezónách od založení byly v Klubu stovky členů, včetně známých osobností a šlechty. V dalších několika málo letech vzniklo na dvacet pražských a více než 60 venkovských klubů s tisíci členy. Nejstarším a dodnes činným je však stále jen ten původní, Smíchovský ČKV - 1880.*¹³⁶

8.1.2 Český svaz cyklistiky

Největším klubem současnosti je Český svaz cyklistiky, který byl založen v roce 1883. Sdružuje v sobě všechny rozmanité možnosti provozování cyklistiky, ať již jsou to olympijské disciplíny, či nikoli. Za více než 120 let činnosti jeho členové získali na mezinárodním poli stovky cenných kovů a připsali si nemálo úspěchů.¹³⁷ Prvních několik desetiletí fungování klubu se neslo spíše v duchu propagátorství tohoto sportu. A i první úspěchy Čechů na mezinárodním poli přispěly k tomu, že cyklistika zde zcela zdomácněla. Stále větší dostupnost a lákavost této kratochvíle byla příčinou vzrůstání členské základny klubu. A vznik Závodu míru, v polovině minulého století, přispěl k začlenění našich cyklistů do mezinárodního povědomí.

Stejně tak, jako v minulosti, i dnes funguje na našem území mnoho desítek, možná stovek klubů, které se zabývají nejrůznějšími odvětvími cyklistiky. Jedná se buď o kluby působící v rámci určité geografické oblasti, nebo o kluby zabývající se specifickým odvětvím cyklistiky. Rozmach nových možností v tomto sportovním odvětví láká nejenom mladé, ale přivádí k němu i ty, kteří ho dříve zavrhovali.

¹³⁶ [http://www.Český klub velocipedistů](http://www.Český_klub_velocipedistů) [online]. 2009 [cit. 11.05.2010]. Velocipedy.cz. Dostupné z WWW: <[velocipedy.cz/text.php?text_id=100020](http://www.velocipedy.cz/text.php?text_id=100020)>.

¹³⁷ Srov. [Český svaz cyklistiky](http://www.Český_svaz_cyklistiky) [online]. 18.05.2010 [cit. 25.5.2010]. Ceskysvazcyklistiky.cz. Dostupné z WWW: <ceskysvazcyklistiky.cz/index.php?call=info&filtr=5&idc=72>.

8.2 Horolezectví

Odedávna lákaly vysoké vrcholy hor dobrodruhy a podivíny. Něco uvnitř je táhlo tam nahoru, do nebezpečí. Překonání sama sebe, vůle dokázat to, co jen málokdo, nebo jen touha čelit sám tváří v tvář přírodě. To všechno jsou důvody, pro které se člověk snaží zdolat vysoké a tajemné vrcholky. Ale i lezení pro zábavu, čas strávený v přírodě s přáteli, to vše dělají z horolezectví dlouhodobě oblíbenou možnost trávení volného času.

8.2.1 Počátky horolezectví u nás

V Německu a Rakousku v druhé polovině 19. století se stalo horolezectví a horská turistika masovým jevem. Spolek Deutscher Alpen-Verein měl desetitisíce členů, mezi nimi byli i Češi. Teprve koncem století vzrostl počet českých horolezců natolik, že mohlo dojít k vytříbení ideových záměrů. Tehdy byla teprve doba zralá ke vzniku samostatné organizace na národní základně.¹³⁸

Roku 1897 byl založen Český odbor Slovinského planinského družstva. Tato organizace měla na začátku pouhých sto členů a nebyla zcela záměrně samostatným organizačním spolkem, ale odbočkou slovinských alpinistů. Svým působením se snažila posílit sebevědomí národnostně ohrožených slovinských osad, chránit je před rezignací, s jakou do té doby přijímaly postupující germanizaci, a pomáhat Slovincům před tlakem bohatých německých horolezců. Během prvních let měli čeští horolezci mnoho prvovýstupů po celých Alpách, zejména však na vrcholech přístupných ze Slovinska. Kromě samotného

¹³⁸ Srov. *Časopis turistika*. Č. 12/65.

horolezení si také tito nadšenci vzali za úkol značení vysokohorských stezek a vystavěli i několik vysokohorských chat.¹³⁹

8.2.2 Český horolezecký svaz

Na Český odbor Slovinského planinského družstva navazoval v nejrůznějších podobách a obměnách v názvu Český horolezecký svaz. I když po první světové válce, po rozpuštění planinského družstva, vstoupili horolezci do KČT, brzy poznali, že vlastní svaz bude tou pravou cestou. Nejdříve to byl Klub alpinistů československých a později, v dobách sjednocené tělovýchovy, Výbor horolezeckého svazu Ústředního výboru ČSTV. Činnost našich horolezců přerušily v minulosti obě světové války, vždy bylo ale zdárně navázáno na předchozí činnost.¹⁴⁰ Během let se díky pokroku techniky zmenšovala náročnost lezení, což postupem času lákalo čím dál tím více lidí. I když v období totality byly výjezdy do zahraničních hor velmi omezeny, díky našim geografickým podmínkám lezeckví neupadalo.

„Když Železná opona konečně padla na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století, uvolnilo se cestování a vývoj našeho horolezeckví po dlouhém totalitním sešněrování mohl opět svobodně pokračovat. Krátce nato se Československo rozpadlo na dva samostatné státy, ale s našimi horolezeckými bratry Slováky a Jihoslovany nás stále spojuje společné přátelství i pohnutá historie.“¹⁴¹

¹³⁹ Srov. *Časopis turistika*. Č. 12/65.

¹⁴⁰ Srov. *Český horolezecký svaz* [online]. 2010 [cit. 14.08.2010]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <horosvaz.cz/index.php?cmd=page&id=228>.

¹⁴¹ *Český horolezecký svaz* [online]. 2010 [cit. 14.08.2010]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <horosvaz.cz/index.php?cmd=page&id=228>.

„Rozdělení Československa na dva samostatné státy v roce 1993 se promítlo i do oblasti tělesné výchovy a sportu. V České republice byl ustaven Český horolezecký svaz - ČHS, který je součástí Českého svazu tělesné výchovy. Nastala nová fáze vývoje českého horolezectví navazující na jeho předchozí bohaté výsledky. Zejména himálajským expedicím a lezcům z České republiky se podařilo dosáhnout řady pozoruhodných úspěchů.“¹⁴² ČHS je dnes významnou organizací s více jak 10 000 členy a sdružuje jak amatérské horolezce, tak i špičkové lezce na světové úrovni. Jako své poslání vidí všestranný rozvoj horolezeckého sportu. Prosazuje zájmy svých členů vůči jiným organizacím, rozvíjí a doporučuje vhodnou metodiku horolezectví, školí horolezecké instruktory. Prostřednictvím svých vrcholových orgánů se stará o údržbu skalních lokalit na našem území, zejména o jistící prostředky, sleduje dodržování pravidel pro lezení a ve spolupráci s orgány ochrany přírody se snaží pomoci zachovat přírodní bohatství v chráněných územích, ve kterých se nachází většina používaných skalních oblastí.¹⁴³

8.3 Lyžování

Počátky lyžování na našem území můžeme datovat již do roku 1887, kdy Josef Rössler Ořovský přivezl do Čech první lyže. J. R. Ořovský se mimo jiné také zasloužil i o rozvoj vodáctví u nás. Dalším nadšencem, kterým přivezl do Čech lyže, byl hrabě Harrach. Lyže se rychle rozšiřovaly, a to nejen z důvodů praktičnosti, ale i vzrůstajícího sportovního zájmu a postupem času se lyžování

¹⁴² Český horolezecký svaz [online]. 2010 [cit. 14.08.2010]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <horosvaz.cz/index.php?cmd=page&id=228>.

¹⁴³ Srov. Český horolezecký svaz [online]. 2010 [cit. 14.08.2010]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <horosvaz.cz/index.php?cmd=page&id=228>.

rozeslo z Krkonoš po celé zemi. Vznikaly i první oblastní spolky jako Ski klub Jilemnice nebo Český ski klub Praha.¹⁴⁴

8.3.1 Český svaz lyžařů, jeho vznik a vývoj do konce druhé světové války

„Za své stoleté historie prošel svaz českých lyžařů údobími úspěchů i úpadků, které však byly většinou vynuceny vnějšími okolnostmi: dvěma světovými válkami, okupací a také vnitropolitickými vlivy, které mnohdy necitlivě zasahovaly do přirozeného vývoje sportu a některých jeho disciplín. Poslední desetiletí stoletého života svazu však zejména sportovními výsledky naznačuje dobrý start do další historie.“¹⁴⁵ Dne 21. listopadu roku 1903 byl jako vůbec první národní svaz lyžařů na světě založen Svaz českých lyžařů. Stalo se tak v Jablonci nad Jizerou a zakládajícími členy byly Český Ski klub Praha, Český Krkonošský spolek Ski Jilemnice a Český Ski klub Vysoké nad Jizerou. Stanovy svazu byly schváleny Císařským a královským místodržitelstvím v Praze až v prosinci roku 1906, a to pod názvem Svaz lyžařů v Království českém. Prvním předsedou svazu se stal řídící učitel z malé krkonošské školy Jan Buchar. Vedení svazu po něm převzal propagátor a zakladatel mnoha sportů u nás Josef Rössler-Ořovský, který v roce 1906 přišel s návrhem na vytvoření mezinárodní lyžařské organizace. V roce 1910 v Oslu byla založena Mezinárodní komise lyžování, kde měl Svaz lyžařů v Království českém své zástupce, kteří byli aktivní i na dalších mezinárodních kongresech. Po vzniku Československa v roce 1918 nastala kolem českého lyžování složitá situace.

Kromě Svazu lyžařů v Království českém, který se přejmenoval na Svaz lyžařů republiky Československé (SL RČS), byli lyžaři organizováni ještě v Sokole,

¹⁴⁴ Srov. *Klub českých turistů* [online]. 2010 [cit. 12.4.2010]. Klubturistu.cz. Dostupné z WWW: <klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>.

¹⁴⁵ *Svaz lyžařů České republiky* [online]. 2007 [cit. 25.11.2009]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <czech-ski.com/o-nas/historie.php>.

Klubu československých turistů, Orlu a dalších organizacích. Lyžaři německé národnosti měli své vlastní kluby, z nichž nejmasovějším byl Hauptverband der Deutschen Wintersportvereine. Období první republiky bylo ve znamení zlepšování organizační struktury SL RČS, budování správního aparátu a dalšího rozvoje a propagace lyžování. Za druhé světové války byla činnost svazu velmi omezena. V protektorátu Čech, Moravy a Slezska, okleštěného o příhraniční hory nebylo mnoho možností lyžařského vyžití, obzvláště co se týkalo lyžování sjezdového.

8.3.2 Poválečné období a vláda komunismu

Svaz lyžařů Československé republiky byl v celém svém rozsahu obnoven po skončení války. Stejně jako u jiných tělovýchovných a sportovních spolků, neměla tato obnova a samostatnost dlouhého trvání. Brzy po komunistickém puči v roce 1948 z rozhodnutí Ústředního akčního výboru Národní fronty se všechny tělovýchovné organizace sjednotily v celonárodní organizaci Sokol a v roce 1949 bylo ustanoveno Ústředí lyžařů Československé obce sokolské. Po vzniku Státního výboru pro tělovýchovu a sport (SVTVS) se při něm ustanovila v roce 1954 Lyžařská sekce. V roce 1957 byl SVTVS zrušen a nahrazen nově vzniklým Československým svazem tělesné výchovy a sportu (ČSTV). Celospolečenské a politické poměry v roce 1968 umožnily vznik relativně autonomního Svazu lyžařů České socialistické republiky (SL ČSR), jenž se považoval za nástupce a pokračovatele Svazu lyžařů Království českého. Po opětovných politických změnách, tzv. normalizaci, skončil SL ČSR a stal se z něho Svaz lyžařů Českého ústředního výboru ČSTV. Tak to bylo až do Sametové revoluce v roce 1989. Nástupem demokracie k moci opět vnikla šance, jak obnovit samostatnou lyžařskou organizaci. Ta, pod názvem Československého svazu lyžařů, vznikla v roce 1990, čímž navázala na stav z let první republiky. Rozdělením

Československa na dva státy o tři roky později došlo i k rozdělení svazu, a tím vznikl Český svaz lyžařů, jenž existuje a působí dodnes.¹⁴⁶

8.3.3 Lyžování a Český svaz lyžařů dnes

„Svaz lyžařů ČR (SLČR) je zájmové sdružení občanů ČR s vlastní právní subjektivitou. Je vrcholnou organizací lyžařského sportu v České republice, která hájí zájmy lyžování směrem k organizacím v ČR i k Mezinárodní lyžařské federaci (FIS). Je členem ČSTV, Českého olympijského výboru a FIS.“¹⁴⁷ V současnosti má svaz osm odborných úseků: akrobatické lyžování, alpské disciplíny, skoky na lyžích, běh na lyžích, lyžování na trávě, severská kombinace, snowboarding a základní lyžování. V současnosti sdružuje SLČR více než 14 000 aktivních členů, počet lyžující veřejnosti přesahuje 2 000 000.¹⁴⁸

Všechny formy lyžování a snowboardingu mají i dnes zvláštní a nenahraditelné místo mezi aktivitami v přírodě. Díky svým možnostem nabízí příjemné chvíle lidem s nejrůznějšími požadavky a mohou je provozovat všechny věkové skupiny. Lze lyžovat individuálně, s přáteli či rodinou. To vše a magické kouzlo zasněžených hor dělají z lyžování to, co je.

¹⁴⁶ Srov. Svaz lyžařů České republiky [online]. 2007 [cit. 25.11.2009]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <czech-ski.com/o-nas/historie.php>.

¹⁴⁷ Svaz lyžařů České republiky [online]. 2007 [cit. 26.11.2009]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <czech-ski.com/o-nas/historie.php>.

¹⁴⁸ Srov. Svaz lyžařů České republiky [online]. 2007 [cit. 25.11.2009]. Horosvaz.cz. Dostupné z WWW: <czech-ski.com/o-nas/historie.php>.

Závěr

Tvorba této diplomové práce mi umožnila podívat se blíže na historický vznik organizací zabývajících se aktivitami v přírodě. Jsem již z generace, která minulý režim zaznamenala jen v mlhavých vzpomínkách, a pamatuji si hlavně přejmenování vyučujících – ve školce jsem ještě říkal soudružko učitelko a ve škole to najednou byla paní učitelka. A přesto, soudobá pedagogika volného času je značně ovlivněna právě minulým režimem, což dokazuje i historie některých soudobých organizací, kterým jsem se v této práci věnoval.

Ve volnočasové oblasti můžeme dnes najít širokou škálu výběru, jak trávit své „svobodné chvílky“. Také organizací zabývajících se aktivitami v přírodě, je značný počet a jejich nabídka je rozmanitá. Z mých profesních zkušeností ale mohu říct, že trend společnosti je zaměřen spíše na extrémní zážitky. V posledním desetiletí vyrostl značný počet agentur a sdružení nabízející své služby – let balónem, jízda na čtyřkolkách, seskok s padákem atd. Vyjmenovávám jen některé z možností, pro ukázkou. Chci tím říct, že tento trend je zaměřen na jakési „zážitky za každou cenu“, ve kterých ale není již potřeba tolik týmové práce. A také se vyznačují tím, že jsou finančně značně nákladné. V tomto ohledu může má diplomová práce ukázat možnost návratu zpět k jednodušší formě, přirozenějšímu trávení volného času, se kterým popsane organizace začínaly. Dle mého odhadu tento trend bude postupně ustupovat a bude přibývat touha k návratu k přirozenějšímu trávení volného času – tak, jak začínali Svojsík, Seton a další velké osobnosti. Bez přehnané organizace, neskutečných technických vymožeností a značné finanční zátěže. Touha společnosti po přírodních produktech tomuto směřování naznačuje.

Z popisované historie jsem si také znovu uvědomil, jak obrovské možnosti vlivu na rozvoj jedincovi osobnosti může mít pedagog volného času nebo člověk pracující v „outdooru“. Ti, kteří mají rádi přírodu a dokážou se ve svém volném čase „zabavit“, se mohou stát skutečnými osobnostmi. Vyrovnanými a díky tomu i schopnými pomoci druhým. Což se ukázalo i během tak těžkých životních

situací, jako ty, které přinesly obě světové války. Z výše popsaného textu je vidět, že mnoho členů jmenovaných organizací se dalo na odboj proti režimům ohrožujících svobodu národů, a často za toto rozhodnutí zaplatili svým životem. Neváhali ale, a snažili se využít svých zkušeností nabytých díky smysluplnému trávení volného času. Myslím, že i v tomto je smysl odkazu předků a zakladatelů aktivit organizujících se ve volné přírodě.

Seznam literatury

- BALLU, Y. *Horolezci*. Praha: Brána, 1997. ISBN 80-85946-875-0.
Časopis Turista. Č. 1/62.
Časopis Turistika. Č. 12/65.
- ČMOLÍK, O. a kol. *Kapitoly z historie pionýrské organizace v Československu*. Praha: Mladá fronta, 1979.
- FOGLAR, J. *Pátý zápisník třinácti bobříků*. Mladá Boleslav: Šebek a Pospíšil, 1991. ISBN: 978-80-86286-53-3.
- GINEL, A. a kol. *Pěší turistika a pobyt v přírodě*. Praha: Mladá fronta, 1977.
Gymnasion. Č. 7. Praha: Prázdninová škola Lipnice-Outward Bound ČR, 2007.
Gymnasion. Č. 8. Praha: Prázdninová škola Lipnice-Outward Bound ČR, 2007.
- HANSEN, W. *Vlk, jenž nikdy nespí*. Praha: Junák - tiskové a distribuční centrum 1994. ISBN: 80-901049-1-6.
- HANUŠ, R. *Výchova v přírodě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1996. ISBN 80-7870-381-8.
- HODAŇ, B. *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80 – 244 -0716-7.
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- HRICA, P. a kol. *Průručka pro skautských vodce*. Slovenský skaut, 2004. ISBN 80-89136-08-7.
- HUIZINGA, J. *Homo ludens. O původu kultury ve hře*. Praha: Mladá fronta, 1971.
- CHOVANEC, F. *Dějiny Lyžování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.
- JARKOVSKÝ, J. G. *Turistika*. Praha: Baset, 2003. ISBN 80-86223-99-x.
Junák: Myšlenkové základy skautingu. Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-73-9.
- KOLEKTIV HISTORICKÉ KOMISE PŘI USTŘEDÍ JUNÁKA. *Historie skautingu*. 2. vyd. Tiskové a distribuční centrum, 1999. ISBN: 80-86109-27-5.
- KRÁL, M. *Československá turistika*. Praha: Olymp, 1988.

- MAKEŠ, P. *Velká kniha cyklistiky*. Praha: Coputer press, 2002. ISBN 80-7226-815-5.
- Měsíčník Orel*. Roč. 38, č. 12. 1999.
- Měsíčník Orel*. Roč. 38, č. 7-8. 1999.
- Měsíčník Orel*. Roč. 39, č. 7. 2000.
- Měsíčník Orel*. Roč. 39, č. 8. 2000.
- NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-218-1.
- NEUMAN, J. a kol. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-292-0.
- NEUMAN, J. *Turistika a sporty v přírodě*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-391-9.
- PALMER, J. *Environmental education in the 21st century: theory, practice, progress and promise*. London, New York: Routledge Fater, 2003. ISBN 0-415-13196-0.
- PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- PECHA, L. *Woodcraft*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-353-3.
- ROTTENBORN, O. *Skauti za ostnatými dráty*. Praha: Ostříž, 1993. ISBN
- Sborník: Kniha o Woodcraftu*. Poland: Biblioteczka Walden, 1995.
- SCHEINER, J. *Dějiny Sokolstva v prvním jeho pětadvaceti letí*. Praha: Grégr, 1887.
- SCHRAG, K. *Horská turistika*. Praha: Goldstein a Golfstein, 1997. ISBN 80-86094-05-7.
- SVATOŠ, Z. *Pionýrská encyklopedie*. Praha: Mladá fronta, 1978.
- SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*. Praha: Merkur, 1991. ISBN 80-7032-001-x.
- VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN: 80-86384-00-4.
- ZAJÍC, J. a kol. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák, 2001. ISBN 80-86109-73-9.
- ZAPLETAL, M. *Hry v přírodě I*. Praha: Leprez, 1995. ISBN – 80-901826-6.

Internetové odkazy

<http://is.muni.cz/elportal/estud/fsps/js07/turistika/ch08s01.html#d0e2306>
<http://verejnost.skaut.cz/cz/media/100-let-skautingu/robert-baden-powell-sef-svetoveho-skautskeho-hnuti/>
<http://verejnost.skaut.cz/skauting/co-je-vlastne-skauting/>
<http://www.ceskysvazcyklistiky.cz/index.php?call=info&filtr=5&idc=72>
<http://www.cesky-dialog.net/clanek.php?idcl=271&aidci=>
<http://www.czech-ski.com/o-nas/historie.php>
<http://www.czech-ski.com/o-nas/o-svazu.php>
<http://www.horosvaz.cz/index.php?cmd=page&id=228>
<http://www.pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=html/do1990.html>
http://www.kct-krasnalipa.cz/index_soubory/Page437.htm
<http://www.klubturistu.cz/?oid=10124&PHPSESSID=8cdd55d842155f307429a924a8c99d2d>
<http://www.klubturistu.cz/historie/zacatky-ceske-turistiky-a-kct>
<http://www.orel.cz/profil/cojeorel2.pdf>
<http://www.orel.cz/profil/duchovno.html>
http://www.orel.cz/profil/historie_15.html
http://www.orel.cz/profil/historie_2.html
http://www.pionyr.cz/html/Statut_a_program_Pionyra_-_BROZURA.pdf
<http://www.pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=historie/1990/90statut.html>
<http://www.pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=historie/1991/91statut.html>
<http://www.pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=historie/1999/99ohlednuti.html>
<http://www.sdtj.cz/onas/historie.aspx>
<http://www.skialpin.cz/pjr-dejiny.php>
<http://www.skialpin.cz/pjr-historicky-prehled.php>
<http://www.skialpin.cz/pjr-vice.php>
<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/cinnosti-5B47>
<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/idea-a-program-310A>
<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/obnova-po-roce-1989-AD30>

<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/prvni-roky-sokola-E2DD>
<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/rozvoj-sokola-do-r--1914-36E0>
<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/zlaty-vek-sokola-D2B1>
<http://www.sokol.cz/sokol/index.php?action=zobrazdokument&typdok=2&iddok=1814>
<http://www.tjsokol-libochovice.cz/index.php?sid=23>
<http://www.tjsokol-libochovice.cz/index.php?sid=24>
http://www.velocipedy.cz/text.php?text_id=100020
http://www.woodcraft.cz/index.php?right=cojellm_main&lan=cs&sid=
http://www.woodcraft.cz/index.php?right=historie_cswoodcraft&lan=cs
http://www.woodcraft.cz/index.php?right=historie_cswoodcraft&lan=cs#ixzz0ddl6VRwk
http://www.woodcraft.cz/index.php?right=infostudna_napsali&cl=wyrvalski_vyc_hova&odd=woodcraft#ixzz0ddonal2r
http://www.woodcraft.cz/index.php?right=infostudna_napsali&cl=wyrvalski_vyc_hova&odd=woodcraft#ixzz0ddoa3jCl
<http://www.zupaplksvece.estranky.cz/stranka/strucna-historie-sokola->

Abstrakt

HRABĚTA, T. *Historie organizací zabývajících se aktivitami v přírodě na území České republiky*. České Budějovice 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Klíčová slova: historie, aktivity v přírodě, organizace, Česká republika, sport, outdoor.

Práce je čistě teoretická a dala si za úkol zmapovat historický vývoj organizací zabývajících se aktivitami v přírodě na území České republiky. Zkoumá blíže počátky vybraných organizací, např. Pionýr, Junák a dalších, a jejich následný vývoj. Vliv politických a společenských změn na organizace a jejich následný vývoj až do současnosti.

Abstract

History and development of organisations working with the outdoor activities in the Czech Republic.

Key words: history, activities in the nature, organisation, Czech Republic, sport, outdoor.

The work is purely desk study and its target is presented the historical development of the organisations working with the outdoor activities in the Czech Republic. It studies the basics of some organisations, for examples Pionýr, Junák and the others, and its following development. A change of the political and social feedback to its organisations and its following development just to the present time.